

Uspostavljanje svjetskoga gospodarskog primata Kine?

Radočaj, Filip

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:118159>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-22**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

Filip Radočaj

Uspostavljanje svjetskoga gospodarskog primata Kine?

Diplomski rad

Zagreb

2022.

Filip Radočaj

Uspostavljanje svjetskoga gospodarskog primata Kine?

Diplomski rad

predan na ocjenu Geografskom odsjeku

Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

radi stjecanja akademskog zvanja magistra

edukacije geografije i povijesti

Zagreb

2022.

Ovaj je diplomski rad izrađen u sklopu integriranog preddiplomskog i diplomskog sveučilišnog studija *Geografija i povijest*; smjer: *nastavnički* na Geografskom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, pod vodstvom prof. dr. sc. Zorana Stiperskog

Sveučilište u Zagrebu

Diplomski rad

Prirodoslovno-matematički fakultet

Geografski odsjek

Uspostavljanje svjetskoga gospodarskog primata Kine?

Filip Radočaj

Izvadak: Cilj diplomskog rada bio je prikazati preobrazbu kineskoga gospodarstva od 2. polovice 20. stoljeća do danas. Pojasniti na koji je to način jedna komunistička država s velikim brojem siromašnog stanovništva krajem 1970.-ih godina, uspjela u relativno kratkom vremenskom razdoblju izrasti u gospodarskog diva koji se nalazi pri samom svjetskom ekonomskom vrhu. Naglašeno je koji su se to problemi u sustavu prvo ustanovili pa potom ispravili i na koji način. Od organizacije tržišta i ekonomskih nedostataka do utjecaja njihovog mentaliteta i pojave inovativne ekonomije. Prepoznali su kako se ekonomska struktura ne može doslovno posuditi od drugih država, već se određene ekonomske ideje moraju adaptirati i prilagoditi na postojeći sustav. Također, istaknuti će se i velika važnost učenja i obrazovanja te ulaganja u isto. U drugom dijelu rada veći naglasak će biti na suvremenoj Kini i Kini budućnosti. Objasnit će se na koji način Kina i kroz koje inicijative uspostavlja svoje geopolitičke odnose te širi svoj globalni utjecaj.

57 stranica, 13 grafičkih priloga, 4 tablice, 40 bibliografskih referenci

Ključne riječi: Kina, gospodarstvo, preobrazba, obrazovanje, geopolitika

Voditelj: prof. dr. sc. Zoran Stiperski

Povjerenstvo: prof. dr. sc. Zoran Stiperski
izv. prof. dr. sc. Jelena Lončar
doc. dr. sc. Ružica Vuk

Tema prihvaćena: 21. 1. 2021.

Rad prihvaćen: 9. 9. 2021.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

University of Zagreb

Master Thesis

Faculty Of Science

Department of Geography

Establishment of China's global economic supremacy?

Filip Radočaj

Abstract: The aim of the thesis was to show the transformation of the Chinese economy from the second half of the 20th century to the present day. Explain how a communist state with a largely poor and hungry population in the late 1970s, managed in a relatively short period, grew into an economic giant at the very top of the world economy. I pointed out which problems in the system were first established and then corrected and in what way. From market organization and economic shortcomings to the impact of their mentality and the emergence of an innovative economy. They recognized that a financial system could not be literally borrowed from others, but you have to adapt and adjust it. I will also emphasize the great importance of learning and education and investing in it. In the second part of the paper, a more extensive opus is given to contemporary China and China of the future. I will explain how China and its initiatives establish its geopolitical relations and expand its global influence.

57 pages, 13 figures, 4 tables, 40 references

Keywords: China, economy, transformation, education, geopolitics

Supervisor: Zoran Stiperski, PhD, Full Professor

Reviewers: Zoran Stiperski, PhD, Full Professor

Jelena Lončar, PhD, Associate Professor

Ružica Vuk, PhD, Assistant Professor

Thesis title accepted: 21/01/2021

Thesis accepted: 09/09/2021

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia.

Sadržaj

1. Uvod	1
1.1. Cilj i zadatak istraživanja	2
2. Dosadašnja istraživanja	3
2.1. Pristup istraživanju	5
3. Kina pod režimom Mao Tse-tunga	6
3.1. Kina prije današnjeg komunizma	6
3.2. Komunistička Kina – Maov režim i socijalno-ekonomski korak unazad	6
3.3. Veliki skok naprijed i socioekonomske posljedice	8
3.4. Kulturna revolucija	10
4. Postupna ekonomska transformacija i otvaranje Kine	12
4.1. Ekonomska transformacija	12
4.2. Ekonomska liberalizacija i otvaranje Kine	17
4.3. Pragmatičnost, postepenost i reorganizacija pravila kao ključni elementi uspjeha	26
4.4. Važnost učenja i obrazovanja	30
5. Suvremeni položaj Kine u svjetskom sustavu	33
5.1. Što je to Kina danas u ekonomskom smislu?	33
5.2. Međunarodni odnosi Kine	39
5.3. Geopolitika i trgovinska razmjena Kine	42
5.3.1. Inicijativa “Pojas i put”	44
5.3.2. <i>Made in China 2025.</i>	46
6. Rasprava	48
7. Zaključak	49
Literatura	51
Izvori	53
Prilozi	V

1. Uvod

U svjetskoj ekonomiji jedna od najaktualnijih rasprava vodi se o pitanju prerastanja Kine u vodeću globalnu gospodarsku silu. Analizom ekonomskog uspona Kine i predviđanjima ekonomskog razvoja u budućnosti nametnula su se dva gledišta. Prema prvome Narodna Republika Kina postat će vodeća svjetska ekonomija u narednom desetljeću čime bi potisnula SAD s vodeće pozicije. Drugo je mišljenje kako će kineska ekonomija stagnirati, i to zbog strukturnih unutrašnjih neravnoteža koje će imati utjecaj na kinesko neuspostavljanje svjetskog gospodarskog primata. Promatramo li današnju ekonomsku sliku kao i godišnje ekonomske pokazatelje, možemo zaključiti kako će Kina i u narednom razdoblju bilježiti gospodarski rast te će biti ekonomija u koju će se intenzivno investirati. Također će uspjeti uspostaviti ekonomski primat na globalnoj razini u sljedećih deset godina usprkos mogućim unutrašnjim neravnotežama.

Vrlo je značajno, ali ne i iznenađujuće trenutno postojanje nejednakog političkog rasta moći među državama u kojima se događaju promjene pri vodećim pozicijama, koje su vidljive kao rezultat aktivnosti posljednjih 30 godina. Jedan od glavnih uzroka za ovakvo stanje, posebice vidljivo u svjetskoj ekonomiji jest ekspanzivni ekonomski razvoj Kine popraćen smanjenim gospodarskim rastom SAD-a.

Konstantno i brzo širenje kineske ekonomske moći na prijelazu stoljeća, popraćeno financijskim i dužničkim krizama u SAD-u izazvalo je pitanje hoće li se Kina nametnuti kao gospodarski jača sila. Gospodarski uspjeh Kine u proteklih 30 godina, otkako je započela tranzicija iz planske u tržišnu ekonomiju, zasniva se na prilagođavanju gospodarskih strategija i politika postojećim trendovima. Veliku zaslugu za gospodarski *boom* i uspostavljanje globalnog tržišnog liderstva zauzima i socijalni napredak te viši postotak obrazovanosti. Ekonomski problemi s kojima se suočila Kina razlikovali su se od onih s kojima su se suočavale druge države, te su se morala pronaći nova rješenja prilagođavajući ekonomske strategije vlastitom sustavu. Kina je prepoznala da se mogućnost pronalaženja rješenja za ekonomski rast ne može samo prebaciti na ekonomske institucije, već su rješenja tražili u drugim razvijenim državama pa su ih prilagođavali. Gradska i seoska poduzeća¹ koja su predstavljala ekonomsku i socijalnu inovaciju 1980-ih i ranih 1990-ih godina nisu mogla

---

¹ Gradska i seoska poduzeća – lokalno eksperimentiranje s novim rješenjima poput prijenosa prava vlasništva na lokalne administrativne jedinice u svrhu zaštite vlasništva od konfiskacije

odgovoriti na sve izazove s kojima se Kina suočavala u globalnoj ekonomiji (Hu, 2011). Naime, Kina se 2007. godine, najavljujući svoj petogodišnji plan, usredotočila na neke od ekonomskih problema koji su bili rezultat prethodno postignutih uspjeha. Nisu svi u državi imali jednake koristi od brzog ekonomskog rasta tijekom proteklih desetljeća. Iako je postignut ogroman uspjeh u smanjenju stope siromaštva, izrazito je porasla nejednakost među stanovništvom. Rast bruto domaćeg proizvoda u Kini po glavi stanovnika bio je manji jer je veći naglasak bio na poboljšanju stanja u zdravstvenom sustavu. Brzi ekonomski rast također je stvorio ogromno opterećenje za životnu sredinu i bilo je jasno da će dugoročno biti teško održiv. Istovremeno, ekonomski je rast omogućio Kini da riješi pojedine navedene probleme.

Istraživačka pitanja

IP 1: Kako je došlo do impresivne transformacije iz jedne klasične komunističke države u jednu od gospodarski vodećih sila u relativno kratkom razdoblju?

IP 2: Kako su Kinezi prepoznali i implementirali pragmatičnost (uče na iskustvu drugih) i postupnost (kritičko sagledavanje prije donošenja velikih odluka) kao ključne elemente gospodarskog uspjeha?

IP 3: Što Kina želi uspostavljanjem dobrih geopolitičkih odnosa pomoću ekonomskih inicijativa u 21. stoljeću?

1.1. Cilj i zadatak istraživanja

Cilj je istraživanja ovog diplomskog rada analiza uzroka i radnji koji su doprinijeli kineskom gospodarskom usponu, kao i pokušaj prikazivanja realnog stanja te moguće napredovanje gospodarstva i države u cijelosti. Autor ovog diplomskog rada ukazat će na značaj i korištenje novog načina razvoja nacionalne ekonomije koji je doveo do jačanja, diferencijacije i diversifikacije te nacionalizacija kompanija koje plasiraju svoje proizvode na svjetskom tržištu. Također, naglasit će se ključni elementi uspjeha kao i reforme koje su dovele do ubrzanog ekonomskog porasta. U okviru analiziranih gospodarskih grana i kompanija u Kini mogu se donijeti zaključci na osnovu kojih će se omogućiti napredovanje poslovanja u narednom razdoblju. Izdvojit će se važni pothvati i inicijative koje će oblikovati kinesku budućnost.

Zadatak je istraživanja ovog diplomskog rada predstavljanje implementacija gospodarskih strategija i politika u Kini. One su u skladu sa suvremenim trendovima i uvjetima globalnog poslovanja, a zahvaljujući njima Kina je uspjela od ekonomski zatvorene države pretvoriti u jednog od svjetskih gospodarskih lidera.

2. Dosadašnja istraživanja

Na svjetskoj se razini i dalje vodi debata hoće li SAD zadržati vodeću gospodarsku poziciju ili će Kina preuzeti primat? U diplomskom radu obradit će se stajalište hoće li Kina doista nadmašiti SAD kao najveću i vodeću svjetsku ekonomiju te preuzeti položaj međunarodnog ekonomskog lidera. Autor Martin Jacques (2009) opisao je takav mogući scenarij u globalno popularnoj knjizi pod naslovom *Kada Kina zavlada svijetom*. Također, gledište je potkrijepljeno esejom, odnosno kvartalnim izvještajem *Promjena moći: Australaska budućnost između Washingtona i Pekinga* autora Hugh Whitea, bivšeg zamjenika ministra za strategiju i obavještajne poslove Australije.

Suprotno stajalište smatra kako ne postoji razlog da se o Kini govori kao o novoj ekonomskoj velesili s obzirom na pukotine i neravnoteže koje postoje u njezinoj ekonomiji. Ova tvrdnja zasniva se na mnoštvu postojećih strukturnih problema koji će u budućnosti izazvati ozbiljne probleme i doprinijeti smanjenju kineskog ekonomskog rasta. Prema riječima Gordona Changa, istaknutog zagovornika teze o kineskom kolapsu, u narednih 50 godina svjedočit ćemo ekonomskom krah u ili vjerojatno višegodišnjem gospodarskom padu.

Sutter, K. i Sutherland, M. (2021) u knjizi „*China's Economy: Current Trends and Issues*“ proučavali su kinesko upravljanje i ekonomsku situaciju do pandemijom zahvaćene 2020. godinu. Došli su do spoznaja kako je kineska vlada smanjila porez na dodanu vrijednost, a većinu sredstava ulagala je u upravljanje krizom i medicinsku opremu. Tijekom 2020. godine do izražaja su došli i određeni ekonomski izazovi poput usporavanja rasta BDP-a, povećanja inflacije te povećanja korporativnog i vladinog duga. Naglašavaju kako se ekonomska slika popravila tijekom trećeg kvartala 2020. godine i kako je u listopadu donesen novi petogodišnji gospodarski plan. Opisuju se kineska ekonomska i trgovinska politika koje se značajno odražavaju na SAD. Iako je Kina veliko i rastuće tržište za američke kompanije, njezin nepotpuni prelazak na ekonomiju sa slobodnim tržištem rezultirao je ekonomskom politikom

koja se smatra štetnom za ekonomske interese SAD-a, poput industrijske politike i krađe intelektualnog vlasništva.

U knjizi *China's Bloody Century* R. J. Rummel (2017) opisuje političke događaje odigrane u drugoj polovici 20. stoljeća. Na početku opisuje situaciju prije dolaska komunista na vlast, a potom sukob između nacionalista i novovladajućih komunista. Autor je posebno istaknuo život u lokalnoj zajednici, ekonomsku situaciju tijekom godina i formiranje današnjeg režima.

Autor X. Wu (2010) u svojoj knjizi *Economic transition, school expansion and educational inequality in China* proučavao je utjecaj i promjene u obrazovanju za vrijeme ekonomskih reformi 1990-ih i 2000-ih. Rezultati koje je objavio pokazivali su kako, unatoč velikom ulaganju u obrazovanje, najviše ruralnih područja, veliku ulogu i dalje igra obiteljsko zaleđe. Također se pokazalo kako ključnu ulogu u odluci djece za više razine obrazovanja ima društveno-ekonomski status oca.

Inicijativa „Pojas i put“ postala je glavni koncept vanjske politike Xi Jinpinga. Verzija Puta svile iz 21. stoljeća oblikovat će se oko razgranate mreže prometne, energetske i telekomunikacijske infrastrukture povezujući Europu i Afriku s Azijom. Autorica Nadège Rolland (2017) najbolje to opisuje u svojoj knjizi *China's Euroasian century?*. Autorica objašnjava kako kineska vlada vidi fizičku infrastrukturu kao prvi korak prema euroazijskoj integraciji, ponajprije zahvaljujući stvaranju gospodarskih koridora koji će omogućiti veću koordinaciju regionalne politike.

U literaturi je Kina opisana kao država čija ekonomija posjeduje globalnu superiornu snagu i predstavlja pokazatelj razvoja moći relativno snažne države. Kina je država koja posjeduje kombinaciju društvenog bogatstva i produktivnosti, čiji rezultat možemo vidjeti zahvaljujući uspjesima visoke tehnologije (Hung i Quan, 2010). Usprkos postojećoj političkoj volji za promjenom ekonomskih politika, Kinu će nastaviti pratiti ekspanzivni gospodarski rast u čiju se ekonomiju intenzivno investira. U narednih 10 do 20 godina Kina će imati priliku još više se približiti gospodarstvu SAD-a kao trenutno najvećoj svjetskoj ekonomiji.

Ovaj je zaključak izveden iz pojedinih scenarija o ravnoteži tzv. *hard power* koji postoji među najjačim silama u azijsko-pacifičkoj regiji u periodu od 2010. do 2040. godine. Velika sila obično se definira kao ona koja je sposobna da se stabilno održi protiv djelovanja bilo koje druge države. Ovu je sposobnost u praksi pokazao Xi Jinping na primjeru vojske i ekonomske državne moći jer supersilu predstavlja država koja je daleko superiornija od većine drugih

država po pokazateljima vojne i ekonomske moći (Kennedy, 1987). Koristeći koncept o snazi državne moći političkog znanstvenika Josepha Nyea, ekonomisti tvrde da nacionalnu moć, kao zajednički izraz za vojsku i ekonomiju, možemo objasniti kao tzv. superiornu tvrdu snagu (*hard power*).

2.1. Pristup istraživanju

Teorije o usponu Kine zasnovane su na brojnim znanstvenim radovima, kao i velikom broju studija, strategija i izvora povezanih s ciljem istraživanja. U pisanju rada primijenjene su metode analize i sinteze, metode indukcije i dedukcije, metode apstrakcije i generalizacije koje su pridonijele u donošenju zaključaka koji su odgovori na postavljena istraživačka pitanja. Metoda kompilacije korištena je prilikom objedinjavanja rezultata istraživanja iz korištene literature. Strukturne analize i metode klasifikacije korištene su za definiranje i objašnjenje čimbenika koji su presudni za gospodarski utjecaj i odnos prema drugim svjetskim tržištima. Induktivne i deduktivne metode te analiza sadržaja primijenjeni su u razradi teorijskih osnova istraživačkih metoda, nakon čega je uslijedilo prikupljanje podataka te analiza istih. Grafičke i statističke metode obrade podataka pridonijele su do konačnog zaključka koji je temelj dedukcije teorijskog dijela te prikupljenih podataka.

3. Kina pod režimom Mao Tse-tunga

3.1. Kina prije današnjeg komunizma

Oslobodilački rat, kako je u Kini nazvan, niz je oružanih akcija u razdoblju između 1946. i 1950. godine. Suprotstavljene strane u tom sukobu bile su nacionalisti predvođeni Kuomintangom i komunisti predvođeni Mao Tse-tungom. Nacionaliste je većinom financirao SAD, dok je komunistima pomagao Sovjetski Savez. Iako se situacija nakon 1920-ih smirila, sukob se opet pojavio početkom 1946. godine zbog nemogućnosti dogovora oko budućeg uređenja Kine. Komunistička struja veliku je podršku dobila od seoskog stanovništva što je bio jedan od glavnih razloga njihove pobjede i ustoličenja Narodne Republike Kine. Kuomintangovi su nacionalisti bili protjerani na susjedni otok Tajvan gdje su proglasili Republiku Kinu i uspostavili Vladu koju i danas smatraju jedinom legitimnom. Pretpostavlja se

da je u ovom građanskom ratu, poznatom kao Kineska revolucija, uz vojnu snagu stradao i ogroman broj civila; prema nekim istraživanjima stradalo je više od 10 milijuna stanovnika. Iz današnje je perspektive odnos Vlade u Kini i one na Tajvanu isključivo formalan. Nakon rata narod je bio iscrpljen, gladan, vladale su razne bolesti i nije bilo ulaganja u industrijska postrojenja koja bi osigurala radna mjesta. Kini su trebala tri desetljeća za promjene koje su osigurale prosperitet koji traje i danas (Rummel, 2017).

3.2. Komunistička Kina – Maov režim i socijalno-ekonomski korak unazad

Prije 1976. godine Kina je bila pod vodstvom predsjednika Mao Tse-tunga. Njegovu vladavinu obilježilo je centralno upravljanje planskom ili komandnom ekonomijom. Velik udio u proizvodnji nalazio se pod kontrolom države koja je postavljala proizvodne ciljeve, kontrolirala cijene i raspoređivala resurse većeg dijela gospodarstva. Pedesetih godina 20. stoljeća sva kineska individualna vlasništva bila su okupljena u velike komune.

Kako bi podržala brzu industrijalizaciju države, kineska je vlada '60-ih godina 20. stoljeća usmjerila velika ulaganja u fizički i ljudski kapital. Isti je pristup zadržan i tijekom 1970-ih godina. Kao rezultat, do 1978. godine gotovo 3/4 industrijskih proizvoda proizvedeno je u centralno kontroliranim državnim poduzećima i prema proizvodnom planu. Privatnim poduzećima i kompanijama sa stranim ulaganjima bilo je zabranjeno poslovanje. Cilj kineske vlade bio je ekonomiju Kine učiniti relativno samoodrživom. Vanjska trgovina bila je ograničena na dobivanje onih dobara koja se nisu mogla proizvesti u Kini. Takva politika stvorila je poteškoće unutar nacionalne ekonomije. Budući da je centralna vlada upravljala većinom aspekata gospodarstva, nije bilo tržišnih mehanizama za efikasnu alokaciju resursa, a samim time bilo je i malo poticaja za poduzeća, radnike i poljoprivrednike kako bi postali produktivniji jer su uglavnom bili usmjereni na proizvodne ciljeve koje je postavila vlada Kine (URL 1).

Prema statistikama kineske vlade, realni BDP Kine povećavao se po prosječnoj godišnjoj stopi od 6,7 % u razdoblju od 1953. do 1978. godine. Brojni su analitičari dovodili u pitanje točnost tih podataka, neki tvrde da su tijekom toga perioda kineski vladini službenici (posebno oni na nacionalnoj razini) često preuveličavali rezultate proizvodnje iz raznih političkih razloga. Ekonomist Angus Maddison tvrdi da je stvarni prosječni godišnji rast BDP-a u Kini tijekom tog perioda bio oko 4,4 % (McKinsey Global Institute, 2015). Pored toga,

ekonomija Kine pretrpjela je značajan ekonomski pad za vrijeme Mao Tse-tunga, uključujući i razdoblje tijekom Velikog skoka od 1958. do 1962. godine što je u konačnici dovelo do velike gladi i smrti oko 45 milijuna ljudi. Pod njegovim je vodstvom zapamćena je i Kulturna revolucija (1966. – 1976.), koja je izazvala politički kaos i u velikoj mjeri poremetila ekonomiju.

Kineski komunisti težili su stvaranju snažne suvremene socijalističke nacije. Osnovna namjera pri tome bila je uspostavljanje stabilnog planskog oblika ekonomije. Morali su uspostaviti jak vojni sustav radi kontrole, smanjiti razliku među klasama u društvu i napraviti veliku reorganizaciju industrije. Glavni cilj koji je Mao zagovarao bio je prije svega usaditi socijalizam cjelokupnom stanovništvu i politički ih obrazovati. Često su se ta dva cilja u početnim godinama nakon revolucije ispreplitala i nije se znalo kako će se država razvijati. S ekonomske strane problem je predstavljala i velika inflacija, posebice prije nego što je država odlučila preuzeti, odnosno nacionalizirati čitav monetarni sustav. Osnovane su državne kompanije kojima se uspostavila kontrola i stabilizacija vrijednosti novca, pri čemu su te kompanije zapravo bile jedine koje su sudjelovale u trgovini (Rummel, 2017). U čitavom su tom procesu poljoprivrednici veleposjednici pretežno ostali bez većih imanja i to tako što su raspodijeljena obiteljima koje su imale jako malo ili ništa zemlje (2/3 stanovništva). Oduzimanje poljoprivrednog zemljišta veleposjednicima uzrokovalo je niz ubojstava jer oni koji se nisu slagali s donesenom odlukom o raspodjeli bili su smaknuti. Brojni su veleposjednici pobjegli iz države te se smatraju političkim prognanicima. Nacionalizirana je većina industrije već u prvim godinama komunističkog režima, pa je ostao jako malen udio industrijskih pogona koji nisu pod državnim vlasništvom (Rummel, 2017).

3.3. „Veliki skok naprijed“ i socioekonomske posljedice

„Veliki skok naprijed“ naziv je za socijalni i ekonomski plan Kine koji je trajao od 1958. do 1962. godine. Prvotne odluke koje su donijete odnosile su se na poljoprivredu i industriju. U početku kineska vlast nije bila zadovoljna jer se industrija razvijala, ali poljoprivredni sustav je jako zaostajao. Usprkos ogromnim zemljoradničkim prostranstvima i velikom broju stanovnika, ruralni su dijelovi teško mogli napredovati ako je sve bilo kontrolirano, a

modernizacija slaba. Mao je odlučio prihvatiti savjete svojih stručnjaka za reorganizaciju agrarnog sustava, pa čak i dati određenu autonomiju ruralnim dijelovima prilikom iskorištavanja zemlje. Također, 1958. godine donijeta je i odluka da se odjednom poveća produktivnost u svim gospodarskim sektorima. To je bilo jako teško ostvarivo jer su bili u manjku sa sredstvima za ulaganje, odnosno kapitalom. Jedna od ideja navedenog programa bila je zaposliti ogroman broj farmera prilikom izgradnje sustava za navodnjavanje i tako zapravo unaprijediti agrarni sustav, a ujedno u potpunosti iskoristiti te farmere, prema zamislima državnih funkcionera. (Dikotter, 2010).

Kako bi s poljoprivrednim napretkom paralelno spojili i industrijski razvoj, odlučili su otvoriti više manjih industrijskih jedinica u kojima bi se proizvodilo sve ono što je potrebno za modernizaciju i razvoj poljoprivrede. Često su se te jedinice nalazile u okućnicama domaćih obrtnika koji su znali zanat proizvodnje čelika (Zhi-Sui, 2011). Svrha je bila doprinijeti povećanju poljoprivrednog uroda i poboljšanju industrije, a zapravo su se pokazale kao jedan veliki promašaj. Seosko stanovništvo koje je gotovo iz kuće proizvodilo čelik, stvaralo je nekvalitetne proizvode. Samim time u poljoprivredi ono nije pretjerano doprinosilo, a nije se moglo koristiti niti u druge svrhe, a kamoli izvoziti. Mao je bio nezadovoljan takvim obratom, a zapravo je to sve posljedica njegovog ignoriranja stručnjaka koji su ga upozoravali o mogućnosti takvog rasplesa. Koliko je on zapravo bio slabo upućen u osnove poljoprivrede govori i činjenica kada je naredio da se biljke sade jedna do druge, što bliže i što više u dubinu kako bi pustile veliko korijenje. To je rezultiralo slabim žetvama koje su uslijedile, a tome je doprinijelo i što su se seljaci, kao i njima nadređeni seoski službenici, to bojali prijaviti vrhu stranke. Na slab rezultat utjecala je i činjenica da se od istog stanovništva očekuju i urod na zemlji i proizvodnja čelika, koji je ionako nekvalitetan (Dikotter, 2010).

Može se pretpostaviti kako su rezultati programa „Veliki korak naprijed“ bili ekstremno loši te su označili novu recesiju. Zavladao je ogromna glad kod većine stanovništva, no Mao je odbijao priznati neuspjeh i prihvatiti pomoć stranih država, već je, kako to biva, prikazivao iskrivljenu sliku trenutne situacije. Imali su i ogroman dug prema Sovjetima pa su i već male rezerve žita čuvali od domaćeg stanovništva koje doslovno umiralo od gladi. Malobrojno seljaštvo koje je odlučili zadržati proizvedeno žito, optuživano je i slano u radne logore (Mirsky, 2009). Koliko je bila loša situacija i strašan odnos prema seoskom stanovništvu pokazuje i podatak da je čak 1/3 svih seoskih kuća razorena u svrhu uzimanja materijala za gradnju javne infrastrukture (Friedman i dr., 2006).

3.4. Kulturna revolucija

Kinesku kulturnu revoluciju možemo definirati kao socijalni pokret čiji je cilj bio podsjetiti na prava komunistička načela po cijenu stvaranja državnog kaosa. Kao godina početka uzima se 1966. i traje sve do smrti samog diktatora Mao Tse-tunga. Započela je zato što su Mao i njegove pristaše smatrali kako ideja komunizma slabi među novim članovima partije te su putem ove revolucije željeli spriječiti taj novi trend. Kako bi upozorio na tu činjenicu, Mao je organizirao plenum Centralnog komiteta na kojemu je predstavio 16 točaka u kojima optužuje vodstvo partije da je krenulo putem buržoazije (MacFarquahar, 2008). Želio je tu, po njemu, opasnost iskorijeniti od malih nogu zbog čega se posebno obraćao mladima ističući kako bi se trebali slobodno osjećati i upozoriti svoje profesore ako se neke od njihovih izjava kose s pravim komunizmom. Osnovan je i pokret mladih koji su zbog crvene trake oko ruke nazvani „Crvenim gardistima“. Nosili su malu knjižicu u kojoj su bili glavni postulati koje je istaknuo sam Mao te su se ponašali kao državna policija. One koje su smatrali protivnicima sustava i režima često su prijavljivali, a znali su ih i javno tući i opominjati. S ekonomske je strane u državi automatski došlo do stagnacije jer se „politički preodgoj“ postavio kao primarni zadatak. Išlo se do te razine da su jedne od glavnih ljudi u partiji do tada, Deng Xiaopinga i Liu Shaoqia zatvorili zbog toga što su imali umjereno komunističko stajalište. Optužilo ih se pod izlikom da surađuju sa zapadnim kapitalistima. Već je nakon prve godine revolucije uočen pad industrijske proizvodnje za više od 10 %. Kako skupina Crvenih gardista nije bila ustrojena i organizirana, počele su se pojavljivati frakcije unutar skupine pa je i među njima dolazilo do brojnih uličnih sukoba i okršaja. Nakon što je i to izmaklo kontroli, Mao je uvidio da ih treba raspustiti pa je vojska preuzela kontrolu nad svim obrazovnim institucijama. Interesantno, one koji su i dalje bili buntovni, država je poslala na seoska imanja nasumičnim obiteljima kako bi ih preodgojili. Čistke su rezultirale zatvaranjem liberalnih članova koji su do revolucije bili važan dio ekonomskih promjena, a na njihove su pozicije došli brojni radikalni komunisti bez iskustva. Brojne žrtve odnijela je revolucija, štoviše govori se o nekoliko desetaka milijuna. Popularni kineski „People's Daily“ objavio je 2011. godine da broj žrtava iznosi preko 20 milijuna ljudi. S vremenom se Maovo zdravstveno stanje pogoršalo i opet je došlo do napete situacije. Otvarala su se pitanja što će se dogoditi nakon njegove smrti, hoće li radikalni nastaviti s njegovim planom ili će se umjerena frakcija vratiti. Radikalna struja bila je predvođena njegovom ženom i još trojicom pristaša, a nazvani su „Banda četvorice“. Željeli su nastaviti s

čistkama i zabraniti povratak na vlast umjerenoj struji. S druge strane, važna osoba bio je Zhou Enlai, umjereno orijentirani visoki funkcioner koji je preživio revoluciju i Maove unutar stranačke čistke, no on umire nekoliko mjeseci prije samog Mao Tse-tunga. Paralelno s posljednjim danima vođe odvijaju se sukobi i udar na „Bandu četvorice“ koja je zatvorena kao državni neprijatelj, a Deng Xiaoping ponovno se vraća na političku scenu i postaje vodeći čovjek Kine (MacFarquhar, 2008).

U suštini kulturna je revolucija bila populistički pokret čiji je cilj bio još više usmjeriti vlast prema komunističkoj partiji te njenim glavnim dužnosnicima. Za političare moć predstavlja alat kojim se postižu politički ciljevi, kroz autoritativni sustav, a ozbiljno se neslaganje pojavilo kao značajno pitanje među rukovodstvom (Deng, 1994). Prva problematika vladajuće partije bila je promijeniti društvo iz demokratskog uređenja na socijalističko. Centralno je rukovodstvo imalo drugačiji politički pogled. Liu Shaoki predložio je „konsolidaciju“ poretka nove demokracije, odnosno da se nakon određenog vremena unaprijedi razvoj kineske ekonomije te poboljša socijalna i ekonomska razina, a zatim izgradi socijalizam. Nadalje, postojala je razlika u razumijevanju klasne borbe među rukovodstvom. Liu Shaoki naglasio je klasnu borbu, ali cilj borbe bio je eliminirati stanodavce, bogate seljake, korumpirane kadrove i neposlušne intelektualce. S druge strane predsjedavajući Mao Tse-tung vjerovao je da je borba bila unutar stranke, na vrhu centralnog komiteta koji je zapravo imao odlučujuću ulogu u razvoju Kine.

Kako i danas na to gledaju određeni znanstveni krugovi u Kini govori činjenica da Mao Tse-tunga i dalje smatraju velikim čovjekom i vizionarom. Po njima je Mao Tse-tung želio izgraditi potpuno novo društvo u kojemu ne bi postojale razlike između urbanih i ruralnih područja, između radnika i seljaka, između fizičkog i umnog rada. Po njihovom mišljenju to bi bilo društvo jednakih političkih, ekonomskih i kulturnih prava za sve. Mao je smatrao da je prijedlog Liu Shaokija i drugih koji slijede kapitalistički put, zapravo predstavljao kamen spoticanja zakona povijesnog razvoja i da tako samo postaje predmet klasne borbe. Kulturna revolucija Mao Tse-tunga trebala je društvo usmjeriti prema klasnoj borbi te nakon ostvarivanja zadanih ciljeva stvoriti prema njemu utopijsko društvo. Suprotstavljanje revizionizmu i njegovo sprečavanje postali su glavni zadatci kulturne revolucije, a masovna mobilizacija kulturne revolucije je u cilju imala ostvarenje revolucionarne misije i izgradnje idealnog društva koje je Mao Tse-tung zamislio (Yang, 2013).

4. Postupna ekonomska transformacija i otvaranje Kine

4.1. Ekonomska transformacija

Još od 1978. godine, kada su započele kineske ekonomske reforme, Deng Xiaoping napomenuo je da imaju dva izazova: izazov razvoja i izazov tranzicije. Naglašavao je kako u kineskom kontekstu tranzicija nije shvaćena kao linearan proces kojim je moguće lako slomiti staru centralno plansku ekonomiju, već su svjesni kako moraju biti pragmatični u potrazi za stvaranjem bogate i stabilne Kine, ali s održavanjem vlasti u rukama Partije. Strategija Kine bila je pretežito postupna i uključivala je decentralizaciju odlučivanja, eksperimente na lokalnoj razini i paralelno postavljanje novog tržišta s planiranom strukturom. Kinesko je vodstvo često znalo kopirati ekonomske poteze stranih država i postupno ih prilagođavati svom sustavu. Upravo takav način prema kojemu se sadržaj mijenja u promijenjenim okolnostima postao je zaštitni znak socijalizma s kineskim obilježjima. Umjesto ubrzane privatizacije, ekonomska reforma odvijala se postupno zadržavajući financijski sektor u državnim rukama, dok se privatnom sektoru omogućavao postupan razvoj tolerancije na određene kredita. Upravo su razvoj i jačanje privatnog sektora 1990-ih u velikom privatizacijskom valu spasili ogroman broj radnika otpuštenih u sektorima koji se nisu smatrali strateškim (Kotarski, 2014).

Ekonomska transformacija promijenila je i ulogu banaka pod utjecajem Partije i državnih struktura. S vremenom je njihova uloga smanjena, pa su mogle u većoj mjeri slijediti komercijalne ciljeve. Time je omogućena internacionalizacija kojom je njihova pozicija ojačana, no i dalje u skladu sa zahtjevima Partije što najbolje odražava citat: „Kineske banke trenutno posluju u hibridnom svijetu u kojem su povremeno ohrabrivane da donose odluke u skladu s komercijalnim interesima, dok se u drugim vremenima od njih očekuje da strogo slijede Vladine „direktive.“ Kineske banke mogu slijediti svoj komercijalno autonomni put, ali ako se pojavi potencijalna ugroza za režim, država će intervenirati. Financijski sustav Kine pripada sustavu u kojemu su se reforme odvijale daleko sporije nego u ostalim sektorima s obzirom na to da je kontrola nad kapitalom ključan segment održavanja moći Partije. Čak i nakon dolaska stranih i privatnih investitora, nad četirima glavnim bankama (China Construction Bank, Bank of China, Industrial and Commercial Bank of China i Agricultural Bank of China) kontrolu zadržavaju državna tijela i državna poduzeća u postotku vlasništva (Martin, 2013).

Ekonomija Kine u posljednje 34 godine ostvarila je gospodarski rast u prosječnom iznosu od gotovo 10 % godišnje. Tijekom dugogodišnjeg razdoblja u kojem je ostvaren vrlo visok ekonomski rast, možemo reći da je stvoren presedan u svjetskoj povijesti. Usporedbe radi razdoblje ekspanzivnog ekonomskog rasta u Japanu trajalo je samo dva desetljeća, od početka 1950-ih do početka 1970-ih godina. Faza ekspanzivnog gospodarstva Republike Koreje trajala je od 1963. do 1996. godine i odvijala se po prosječnoj godišnjoj stopi od 8,3 % (Kotkin, 2010). Kako bi što bolje razumjeli faktore ekonomskog rasta države kao što je Kina, ekonomisti uzimaju faktore ponude i potražnje za analizu. Na strani ponude, rast se može postići povećanjem dodatnih vrijednosti od strane radne snage, povećanjem kapitala i povećanjem stope efikasnosti ili produktivnosti. Navedeni faktori definiraju se kao izlaz po jedinici ulaza i obično se nazivaju *ukupni faktor produktivnosti* (UFP). Što se tiče potražnje, gospodarski rast zavisi od privatne potrošnje, državnih rashoda, investicija i izvoza. Postoje tri načina za poticanje ekonomskog rasta na strani potražnje, a to su poticanje investicija, jačanje izvoza i povećanje potrošnje (Lee, 2009).

Budućnost uspona Kine, Perkins i Ravski predvidjeli su 2008. godine tako što su na strani ponude izmjerili izvore rasta kineskog BDP-a između 1952. i 2005. godine. Njihovi povijesni podaci otkrivaju da se rast kineskog BDP-a u periodu reformi uglavnom oslanjao na investicije koje se bile usmjerene u temeljni kapital, UFP - marginalnim troškovima rada, koji se računaju kao sati rada koji su usmjereni na poboljšanje stupnja obrazovanja. Doprinos radne snage rastu BDP-a smanjio se za 50 % koliko je iznosio između 1957. i 1965. godine, odnosno 36,9 % u odnosu na period između 1965. i 1978. godine. Porast produktivnosti rada, koji je bio posljedica ulaganja u obrazovanje, doprinio je povećanju BDP-a u razdoblju reformi, točnije porastu od 24,2 % u razdoblju 1978. – 1990. godine, te manjih 10,8 % u razdoblju 1990. – 2005. godine. Investicije u temeljni kapital imale su ključnu ulogu u poticanju rasta BDP-a Narodne Republike Kine. To je bio dominantan izvor rasta u pred reformskoj eri, kako rasta UFP-a, tako i njegovog doprinosa rastu BDP-a, koji je imao negativan trend od 1958./1961. godine pa sve do kraja Kulturne revolucije (1966. – 1976.) (Treverton, 2005).

Utjecaj povećanja kapitala i njegov utjecaj na rast BDP-a u razdoblju 1978. – 2005. godine iznosio je 43 %, dok je udio UFP-a u istom periodu iznosio 40,4 %. Navedeni podaci pokazuju da je Kina u stanju dugoročno održati tako visoke stope formiranja kapitala i UFP-a. Motiv kineskog formiranja kapitala predstavlja kult ulaganja, koji objašnjava zašto je Kina konstantno ulagala ogromne količine kapitala u nacionalnu ekonomiju. Prema procjenama Perkinsa i Ravskog (2008) rast kineskog kapitala u prosjeku je iznosio 5,8 % godišnje u

periodu od 1952. do 1978. godine, a u periodu od 1978. do 2005. godine 9,6 %. Prema podacima nacionalnog statističkog centra postojao je dugoročni trend sve većeg rasta bruto fiksnih investicija u BDP-u Kine tijekom proteklih šest desetljeća.

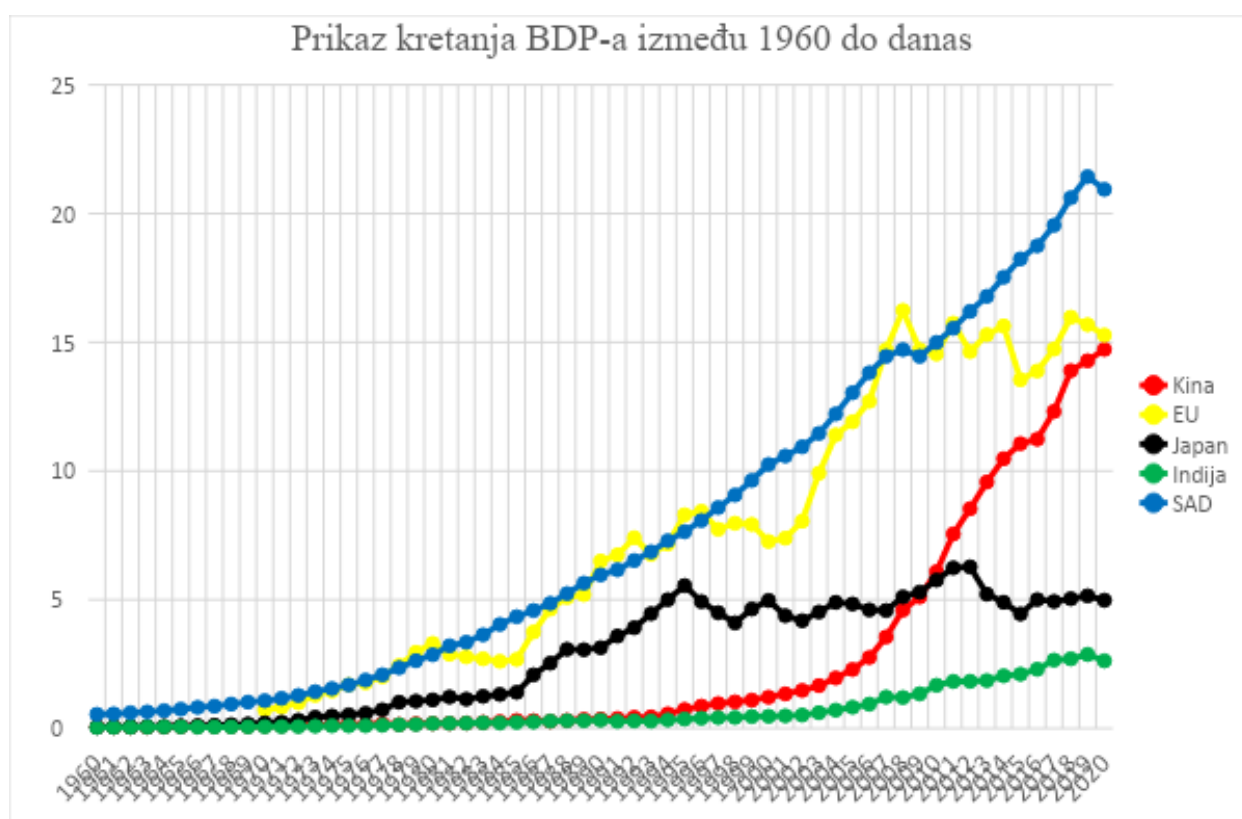
U reformskoj je eri visoka stopa investicija proizašla uglavnom iz ogromne uštede privatnih domaćinstava i zadržane dobiti od poduzeća, a od kraja 2000-ih i od visokih sredstava državne štednje (Hung i Quan, 2010). Iako je Kina postala glavno odredište stranih direktnih investicija, ovaj vanjski izvor financiranja nikada nije bio iznad 18 % ukupnih fiksnih investicija Kine.

Promatrajući stope ulaganja i potrošnje, primijećeni su kontrasti i ekstremi koji su ukazali da izvanredni ekonomski rast Kine zavisi od postojanja neravnoteže. Neravnoteže su bile prepoznate već devedesetih godina 20. stoljeća. U svom je govoru na konferenciji Boao Forumu u travnju 2011. godine tadašnji predsjednik Hu izjavio: “U narednih pet godina Kina će uložiti velike napore da primijeni strategiju poticanja domaće potražnje, posebno potražnje potrošača u cilju uspostavljanja efikasnog mehanizma za oslobađanje potencijala potrošnje. Mi ćemo osigurati da potrošnja, investicije i izvoz doprinose ekonomskom rastu putem koordinirane politike. Kako bi se realizirali postavljeni ciljevi, Nacionalni narodni kongres Kine odobrio je novi nacionalni razvojni plan za razdoblje 2011. – 2015. godine. Ovim je petogodišnjim planom, koji je usvojen po 12. put, naglašen kvalitetniji rast uz inicijativu da se promovira potrošnja u odnosu na investicije i razinu izvoza, koji je za posljedicu imao usporavanje godišnjeg rasta BDP-a na 7 % u narednih 5 godina. Ipak, rezultat nakon godina napornog rada kineske vlade bio je zapravo produbljivanje tih problema. Stopa investicija u Kini porasla je s 40 % na početku 11. petogodišnjeg plana na oko 50 % na kraju ovog razdoblja. U isto vrijeme, odnos potrošnje investicija smanjio se s 40 % BDP-a na 30 %, dok su godišnje stope rasta BDP-a ostale na razini od preko 9 % (Xinhua, 2017).

Snažni poticaji za ulaganje postojali su i dalje zbog jeftinih troškova radne snage, kapitala i tehnologije. Radnici su bili vrlo slabo plaćeni zbog neograničene ponude radne snage koja je dolazila sa sela. Kamatne stope banaka, koje odražavaju troškove kapitala, zadržane su na znatno nižoj razini poslovanja. Prava intelektualnog vlasništva bila su loše primijenjena, a Vlada je i dalje agresivno subvencionirala unapređenje tehnologije. Svi sadašnji problemi na međunarodnom monetarnom tržištu koji se odnose na međunarodne valute nastali su poremećajem ravnoteže na svjetskom financijskom tržištu, a proizlaze iz odnosa SAD-a i Kine, odnosno odnosa dolar – yuan. Kada kineska valuta yuan bude pristupila punoj liberalizaciji kapitalnih tokova, tek će tada postati jedna od atraktivnijih valuta. Do tog trenutka proći će

dosta vremena jer Kinezi još imaju značajne trgovinske i monetarne barijere prema liberalizaciji finansijskih kanala. Osim zamjene dolara eurom u deviznim rezervama, u budućnosti se može razmišljati o zamjeni yuanom. Štednja u kineskoj valuti yuan može se zasnivati na sljedećim pretpostavkama (URL 18):

1) po ukupnom bruto domaćem proizvodu Kina će, nastavi li ovim tempom, za manje od 20 godina preći SAD. Kineski BDP drastično se povećava s prelaskom u novo tisućljeće što je dokaz njihovih uspješnih politika nakon slabljenja komunizma te otvaranju ka drugim državama.

Sl. 1. Kretanje BDP-a Kine, EU, Japana, Indije i SAD od 1960. do 2020. godine

Izvor: URL 22

2) Narodna Republika Kina država je s najvećim deviznim rezervama u svijetu i s najvećim ekonomskim potencijalima. Unatoč tomu što devizne rezerve stvaraju velik potencijal, upozorava se da bi rast stope potrošnje trebao smanjiti kineski trgovinski suficit, kao i velike devizne rezerve koje Kinezi drže u bankama SAD-a. Više sredstava koja se nalaze pod kontrolom korporacija i pojedinaca nego kod Vlade smanjit će političku kontrolu u Peking u

pružiti priliku američkim političarima zainteresiranim za utjecaj na međunarodno kretanje kapitala.

Autonomija kineske valute yuan izuzetno je bitna i utječe na ekonomska kretanja u svijetu. U svakom gospodarskom sustavu koji je trenutno aktualan može se upravljati i potražnjom tako što će financirati vlastite suficite. Sada se suficiti kineske ekonomije koriste tako što se kupuju američke vrijednosnice (obveznice). Iako neravnoteža u ekonomiji predstavlja prijetnju održivom razvoju Kine, visok rast gospodarstva ostaje najefikasniji način da se zadovolje kineske neposredne potrebe, koje se kreću od održavanja međunarodne konkurentnosti do sprječavanja socijalnih nemira. Ovu dilemu opisuje David Beim (2011) kao „vremenski problem“. Smatra kako će povećanje plaća utjecati na konkurentnost izvoza, ali korist od kupovne moći bogatijih potrošača pokazat će se tijekom dužeg niza godina. Kineska je vlada jasno dala do znanja da država mora imati apsolutnu kontrolu u ključnim industrijama za koje se smatra da su ključne za nacionalnu sigurnost i ekonomiju Kine. Ove kritične industrije uključuju, između ostalog, financije, medije, energetiku, telekomunikacije i transport. Prema mišljenju rukovodstva Kine, u ovim sektorima treba primijeniti principe ekonomije obujma, optimizirati gospodarsku strukturu, a ključna poduzeća trebaju preuzeti vodeću poziciju na svjetskoj sceni.

Višegodišnji problem državnih poduzeća u Kini njihova je neefikasnost koja je rezultat političkog uređenja države, klijentelizam i korupcija. Njihov monopolistički položaj u pojedinim sektorima i državno vlasništvo predstavljaju problem za razvoj otvorenog tržišta. Banke pod državnom kontrolom moraju investirati ogromna novčana sredstva u BDP kako bi se podržao budući razvoj profitabilnih poduzeća ili kako bi se osiguralo pokriće nastalih gubitaka. Pored ovih mjera, i na lokalnoj razini postoje određeni složeni odnosi koji favoriziraju odobravanje kredita društvenim poduzećima na komercijalnoj osnovi ili temeljem osiguravajuće police. S obzirom na navedene okolnosti kineski model ekonomskog rasta, koji se bazira na investicijama i izvozu, neće biti promijenjen političkom voljom ili temeljem smjernica vladajuće politike. Jedino razdoblje recesije ili stagnacije može efikasno onemogućiti uvjete za postojanje sadašnjeg gospodarskog modela. Ekonomski su stručnjaci nabrojali niz mogućih prepreka za unapređenje kineske ekonomije i njezinog rasta kao što su socijalni nemiri, globalna recesija, demografski i ekološki faktori, zdravstvo, energetika ili kriza u bankarskom sektoru. Međutim, nijedan od navedenih faktora vjerojatno neće utjecati na ekonomiju Kine u kratkom roku jer će ona po prirodi vjerojatno nastaviti svoj model rasta

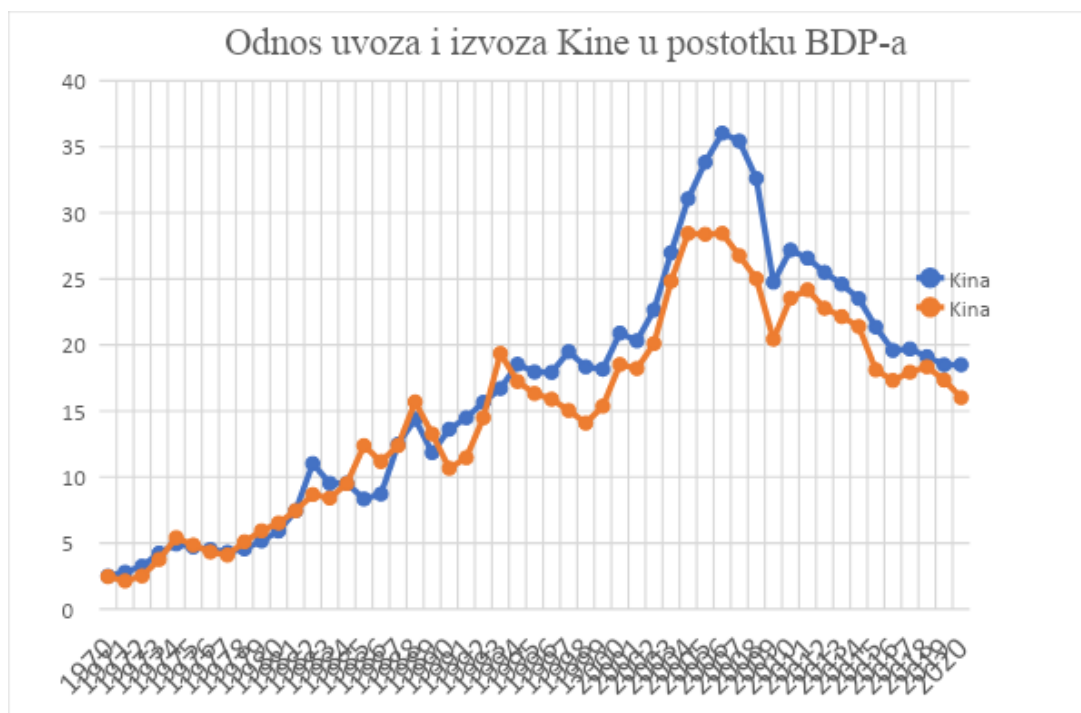
baziran na investicijama i izvozu po visokoj stopi iznad 8% godišnje (Yang, Zhang i Zhou, 2011).

Financijska supervizija, odnosno kineska financijska reforma dovela je do jačanja državne financijske arhitekture koja se sastoji od triju stupova: monetarne politike, bankovne kreditne ekspanzije i sustava koji se temelji na povezivanju tečaja yuana u odnosu na američki dolar. Iako kineski sustav odaje dojam stabilnosti, istovremeno ne odaje dojam pretjerane sigurnosti sve dok je ekonomski rast glavni cilj monetarne politike. Pretjerana kreditna ekspanzija države može dovesti do rasta cijena imovine i pada realne kupovne moći stanovništva. Najbolji opis kineskog modela bio bi ekstremni model autoritarne razvojne države temeljene na izvozu podcijenjenim tečajem nacionalne valute, visokim stopama investicija, potiskivanjem osobne potrošnje i kontroliranim kapitalnim tokovima (Kotarski, 2014).

4.2. Ekonomska liberalizacija i otvaranje Kine

Prije pokretanja ekonomskih reformi i liberalizacije trgovine prije skoro 40 godina, Kina je provodila politiku koja je ekonomiju održavala vrlo siromašnom, stagnirajući, centralno kontroliranom te u velikoj mjeri neefikasnom i relativno izoliranom od utjecaja globalne ekonomije. Od otvaranja Kine prema vanjskoj trgovini, investicijama i provođenju reformi slobodnog tržišta, Kina postaje jedna od svjetski najbrže rastućih ekonomija s prosječnim godišnjim rastom BDP-a od 9,5 % do 2018. godine.

Kako se kineska ekonomija razvijala, realni rast BDP-a znatno je usporen, s 14,2 % u 2007. na 6,6 % u 2018. godini. Štoviše, Međunarodni monetarni fond (MMF) predviđa smanjenje rasta na 5,5 % do 2024. godine. Kineska vlada prihvatila je sporiji ekonomski rast pozivajući se na nju kao na tzv. „novu normalu“ i priznajući potrebu da Kina prihvati novi model rasta koji bi se manje oslanjao na fiksna ulaganja i izvoz, a više na privatnu potrošnju, usluge i inovacije. Takve su reforme potrebne kako bi Kina izbjegla tzv. zamku sa srednjim dohotkom. Naime, ako države dostignu određenu ekonomsku razinu i nakon toga počne naglo smanjenje stope ekonomskog rasta jer nisu u stanju usvojiti nove izvore ekonomskog rasta, poput recimo inovacija, onda može doći do velikog ekonomskog usporavanja.

Sl. 2. Odnos uvoza i izvoza Kine u udjelu BDP-a

Izvor: URL 22

Politika otvaranja na prelasku stoljeća vidljiva je i kroz porast izvoza u postotku BDP-a Kine, ovaj rast je omogućio Kini daljnje osnaživanje vlastite ekonomije te preuzimanje primata u svjetskoj ekonomiji.

Kineska vlada postavila je inovacije kao prioritet u svom ekonomskom planiranju brojnim programima kao što je „Made in China 2025“, planom koji je usvojen 2015. godine. Tim je planom bilo utvrđeno kako je neophodno nadograditi i modernizirati kinesku proizvodnju u 10 ključnih sektora putem velike pomoći kineske vlade s ciljem da država postane glavni globalni lider u proizvodnim sektorima. Takvim mjerama Kina će biti spremna koristiti vlastite industrijske kapacitete kako bi smanjila stupanj zavisnosti države od stranih tehnologija, uključujući i zatvaranje pogona stranih kompanija koje dominiraju na globalnim tržištima (Xinhuanet, 2017).

Bivši predsjednik SAD-a Donald Trump i njegova administracija 2017. godine pokrenuli su istragu o kineskim inovacijama i politici intelektualnog vlasništva koji se smatraju štetnim za ekonomske interese SAD-a. To je uzrokovalo naknadno povećanje carina za 25 % na uvoz robe i usluga iz Kine vrijednih 250 milijardi dolara godišnje, dok je Kina povećala carine od 5 % do 25 % na uvoz iz SAD-a. Ovakve su mjere naglo smanjile bilateralnu trgovinu u 2019. godini. U svibnju 2019. predsjednik Trump najavio je kako razmišlja o povećanju carina

na gotovo sve proizvode iz Kine, a eskalirajući trgovinski sukob između SAD-a i Kine mogao bi imati dalekosežne negativne posljedice za kinesku ekonomiju. Rast globalnog ekonomskog utjecaja Kine kao i njezina ekonomska i trgovinska politika imaju značajne implikacije na SAD, stoga su od velikog interesa za Kongres. Kina je veliko i rastuće tržište za američke kompanije i njezin nepotpuni prelazak na slobodnu tržišnu ekonomiju rezultirao je ekonomskom politikom koja se smatra štetnom za ekonomske interese SAD-a, poput već spomenute industrijske politike i krađe američkog intelektualnog vlasništva. Svjetski ekonomski magazin *Financial Times* već duže vrijeme ukazuje kako dolazi do smjene svjetskih gospodarskih sila na globalnoj razini. Stručnjaci Svjetske banke, u sklopu programa za Međunarodnu usporedbu, očekuju da će gospodarstvo SAD-a izgubiti poziciju svjetskog lidera u 2020-ima, a prilikom rangiranja država na osnovi ostvarenog izvoza i veličine BDP-a koriste stvarne troškove života i kupovnu moć stanovništva. Na osnovi tih podataka iz 2011. godine može se vidjeti kako je gospodarstvo Kine činilo je 87 % američkog gospodarstva, dok je tijekom 2005. godine kineska ekonomija činila dvostruko manje u ekonomiji SAD-a, samo 43 % (URL 4).

Tab. 1. Trgovinski deficit SAD-a i ukupni kineski izvoz 1998., 2008. i 2017. godine

	Trgovinski deficit SAD-a (milijardi USD)	Kineski ukupni izvoz (milijardi USD)
1998.	56,9	244
2008.	268,0	1620
2017.	375,4	2410

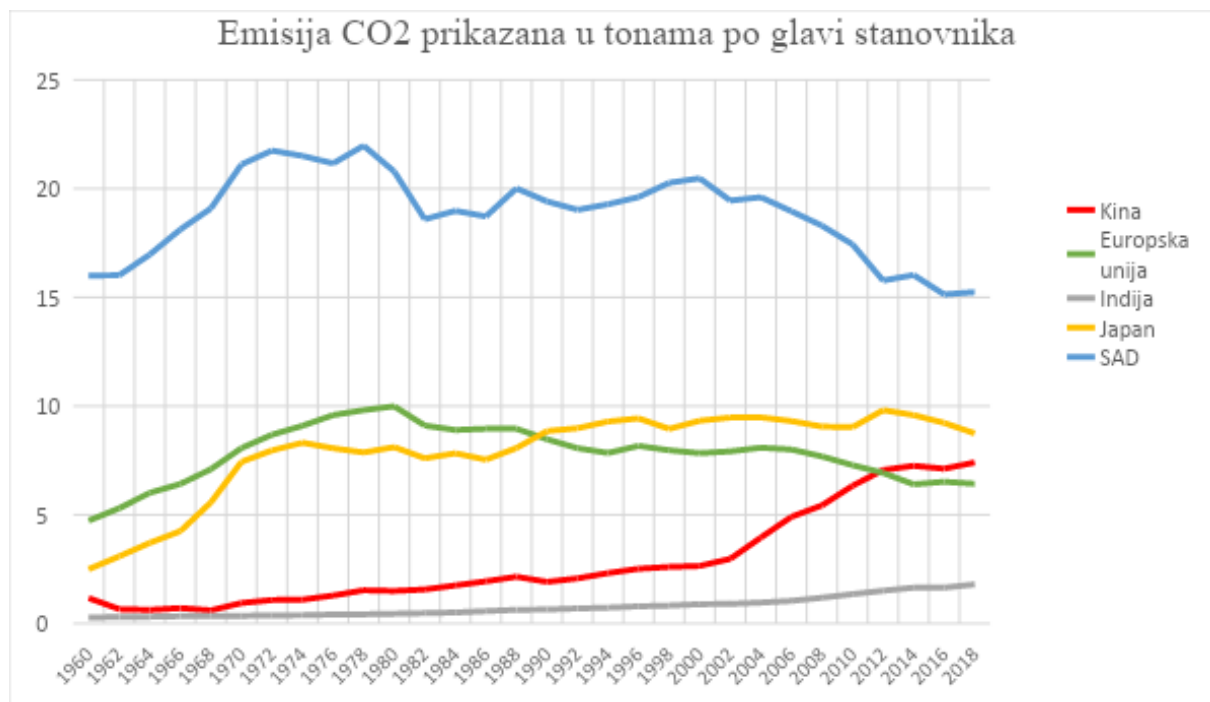
Izvor: URL 5

Kao što nitko tijekom 1979. godine nije mogao predvidjeti da će odnosi Kine s SAD-om postati najvažniji u sljedećih 30 godina, tako danas nitko ne može sa sigurnošću predvidjeti kakvi će biti američki odnosi s Pekingom za 30 godina. U Kini, koja ima vrlo malo komercijalnih veza s vanjskim svijetom, stanovnik je 1979. godine preživljavao s prosječno 5 dolara na mjesec. U siječnju 2009. godine navršilo se 30 godina od uspostavljanja diplomatskih

odnosa između SAD-a i Kine, te je u tom razdoblju došlo do otvaranja i zapanjujuće stope ekonomskog rasta Kine. Rastuća ekonomska međuovisnost, kao i otvaranje Kine prema svjetskom tržištu izazvali su veliku potrebu za prirodnim resursima i za brzom modernizacijom vojske što je uzrokovalo porast nacionalizma u kineskom društvu (McKinsey Global Institute, 2015). Ovakve su ekonomske promjene dovele i do demografskih izazova, kao i do povećanja utjecaja Kine na svjetskoj sceni. Upravo te promjene u gospodarskoj strukturi Kine ogledaju se u djelovanju sljedećih faktora (Xinhua, 2017):

1) Nagli porast potražnje za prirodnim resursima koji će imati značajan utjecaj na vanjsku politiku. Početkom ekonomskih reformi u kasnim 70-im godinama 20. stoljeća industrijska politika i politika deviznog tečaja potakle su investicije u primarnom industrijskom sektoru primorske Kine. Ta gospodarska grana Kine trenutno čini oko 55 % ukupne potrošnje energije u državi. Građevinski *boom* tijekom proteklog desetljeća samo je još više doprinio rastu djelatnosti u okviru primarnog sektora industrije (izravno iskorištavanje prirodnih resursa). Kina je trenutno jedan od vodećih globalnih proizvođača čelika i cementa, čini skoro 50 % ukupne svjetske godišnje proizvodnje. Tijekom 1990. godine sudjelovala je u potrošnji svjetske energije sa 7,8 %, a 2006. godine ta je potrošnja iznosila 15,6 %. Do kraja 2030. godine očekuje se da će udio Kine u potrošnji svjetske energije porasti na 20,7 %. Kineska potražnja za naftom znatno je porasla tijekom posljednjih 30 godina. Godine 1980. Kina je trošila 1,7 milijuna barela nafte dnevno, a 2006. potrošnja je iznosila 7,4 milijuna barela dnevno. Po potrošnji nafte samo je SAD bio ispred Kine. Prema Međunarodnoj agenciji za energiju (IEA), do 2030. godine potrošnja nafte u Kini će dostići 16,5 milijuna barela dnevno. Više od 2/3 porasta potražnje očekuje se iz sektora transporta s obzirom na značajan porast broja vlasnika motornih vozila. Kina je bila *neto uvoznik* (vrijednost uvezene robe viša je od izvezene robe u određenom razdoblju) nafte u 1993. godini, a sada se u većoj mjeri oslanja na izvoz. Radi jačanja energetske sigurnosti države, kineska je vlada usvojila politiku *go out* kojom potiče nacionalne naftne kompanije da sudjeluju u udjelu kapitala stranih proizvođača nafte i plina. Danas se kineski državni naftni giganti CNPC/Petro, CNOOC i Sinopec nalaze u Sudanu, Iranu, Kazahstanu, Venezueli, Angoli i na Kaspijskom jezeru. Kina je također povećala uvoz minerala između 1980. i 2006. godine, a postala je i najveći potrošač željeza, bakra i aluminija na svijetu. Kineski konglomerati sve su prisutniji u saharskom dijelu Afrike gdje se eksploatiraju mineralna bogatstva, a kineske multinacionalne kompanije imaju značajne investicije u proizvodnji minerala i urana na području Australije.

2) Kina, ako zadrži ovaj tempo rasta pri emisiji CO₂, prestići će SAD kao lidera u emisijama CO₂ te će do 2030. godine će biti prisiljeni izgraditi više kapaciteta za generiranje snage i energije, nego što iznosi trenutni ukupan implementirani kapacitet u SAD-u. Porast u emisiji CO₂ Kine je vidljiv kao i na prijašnjim grafovima na prelasku tisućljeća kada kineska ekonomija doživljava porast. To govori i o porastu kineskih industrija koje više zagađuju okoliš pa i tako sustižu Sjedinjene Američke Države.

Sl. 3. Emisije ugljičnog dioksida (CO₂) Kine, EU, Indije, Japana i SAD-a u razdoblju 1960. – 2018

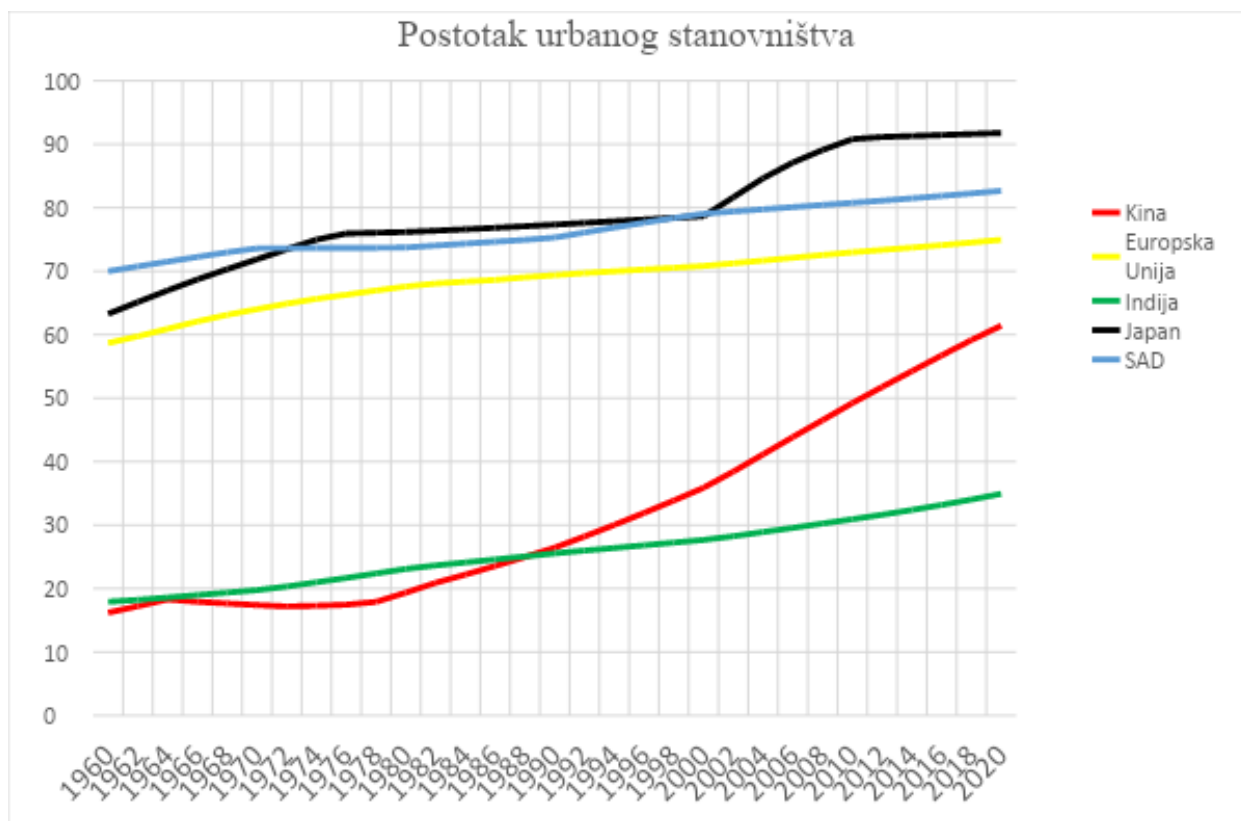
Izvor: URL 22

Porast je vidljiv kao i na prijašnjim grafovima na prelasku tisućljeća kada kineska ekonomija doživljava porast. To govori o porastu kineskih industrija koje više zagađuju okoliš pa i tako sustižu Sjedinjene Američke Države.

Ispušni plinovi u Kini predstavljaju glavni izvor zagađenja zraka, a ugljen koji se koristi kao sirovina predstavlja izvor za 78 % ukupne električne energije. Nastavi li se trend potrošnje ugljena, vjerojatno će doći do vrha u potrošnji ovog energenta pa tako i proizvodnje električne energije u narednih 20 godina. Analitičari predviđaju da će domaća proizvodnja ugljena dostići vrhunac za 15 do 25 godina. Kina je već 2007. postala neto uvoznik ugljena, a očekuje se da će

se uvoz ugljena morati povećati u sljedećim desetljećima kako bi se zadovoljila rastuća potražnja u primorskim provincijama Kine. Kineska je vlada, želeći smanjiti ovisnost o navedenome, počela provoditi politiku diversifikacije svoje energije i ubrzo postala najveći proizvođač obnovljive energije u svijetu. U tom procesu značajan doprinos imaju velike investicije u hidroelektrane i u projekte koji su zahtijevali velika ulaganja u vjetroelektrane, u nuklearnu energiju i energiju dobivenu iz prirodnog plina.

3) Predviđa se da će urbano stanovništvo Kine u sljedećih 15 godina porasti na skoro milijardu, dok SAD bilježi 330 milijuna urbane populacije. U sljedećih 20 godina Kina planira izgraditi 20.000 do 50.000 novih nebodera što je ekvivalentno 20 gradova veličine New Yorka. Više od 170 gradova diljem Kine morat će izgraditi sustave masovnog transporta do 2025. godine, a to je već sad dva puta više nego što ih ima u cijeloj Europi. Za 30 godina kineska će ekonomija biti jednaka ekonomiji SAD-a i prema ukupnom dohotku, iako će prihod po glavi stanovnika iznositi tek 1/4 dohotka SAD-a *per capita*. Postotak urbane populacije Kine značajno raste od 1980-ih kada u državu pristiže sve veći broj stranih investicija. Urbano je stanovništvo naraslo s oko 200 milijuna u 1980. do preko 800 milijuna, odnosno 63 % od ukupnog broja u 2021. godini. Zahvaljujući velikom porastu, Kina danas broji više od 100 gradova s više od milijun stanovnika. Ukupno stanovništvo SAD-a u 2020. godini iznosilo je oko 330 milijuna ljudi. Urbana je populacija SAD-a i prije 60 godina iznosila preko 70 % od ukupnog stanovništva, dok je danas to oko 85 %.

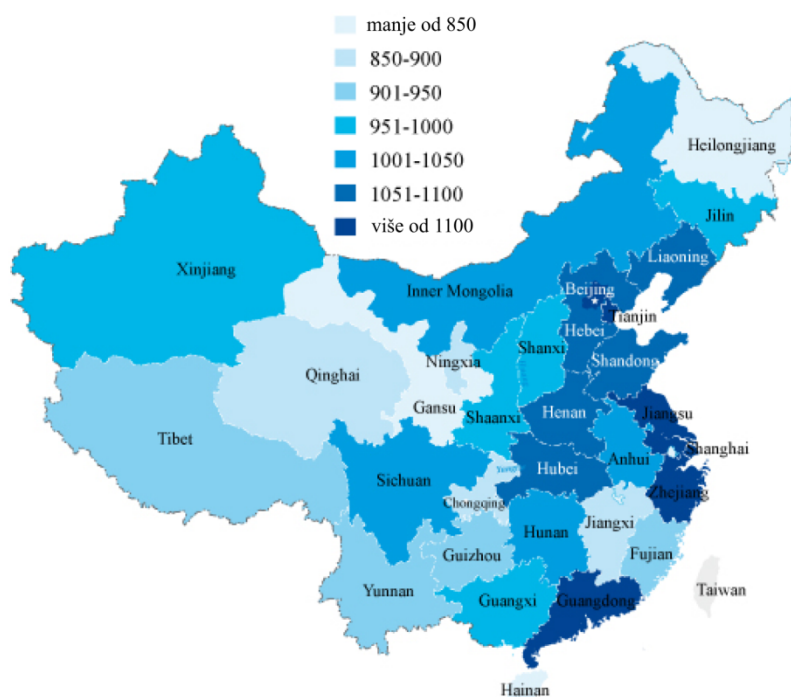
Sl. 4. Udjel urbane populacije u ukupnom stanovništvu Kine, Europske unije, Indije, Japana i SAD-a u razdoblju 1960. - 2020.

Izvor: URL 22

4) Realno je očekivati usporavanje ekonomskog rasta s obzirom na okolnosti koje su omogućile takav impresivan rast poslije 1979. godine kada je napuštena Mao Tse-tungova politika. Kina je dostigla limit koji se odnosi na rast produktivnosti racionalizacijom državne planske ekonomije, a nakon 2015. godine osjetio se brži porast troškova radne snage. Upravo će taj faktor omogućiti drugim državama poput Indije i Vijetnama da postanu atraktivnije za radno intenzivne investicije.

Veliki je faktor i činjenica da će radno stanovništvo morati uzdržavati sve veći broj umirovljenika. Ranije umirovljenje u kombinaciji s politikom rađanja jednog djeteta stvara tzv.

4-2-1 shemu prema kojoj će prosječni radnik morati uzdržavati dva para baka i djedova, dvoje roditelja i jedno dijete. Kina će morati upravljati ekonomijom čiji će rast sve više ovisiti o domaćoj potrošnji i uslužnim djelatnostima. Stanovnici Kine također u sve većem broju putuju i odlučuju se za život u inozemstvu. Tako će Kina do 2025. godine imati najveći broj stanovnika srednje klase na svijetu i očekuje se da će od države većinski seoskog stanovništva postati država s većinskim gradskim stanovništvom. U budućnosti će Kina predstavljati najveće potrošačko tržište na svijetu, a najtraženiji proizvodi dolazit će, naravno, s američkog, europskog i japanskog tržišta. Tijekom sljedećih 30 godina Kina će se suočiti s izazovom poticanja urbane potrošnje i pitanjima jednakosti, posebice u seoskoj sredini gdje preko 200 milijuna ljudi i dalje živi s manje od jednog dolara dnevno.

Sl. 5. Prosječne minimalne plaće po kineskim provincijama 2011. godine izraženo u USD (izračunato na temelju minimalne plaće u glavnom gradu svake provincije)

Izvor: URL 6

5) Preuzimanja ekonomskog primata Kine u svijetu povećava vjerojatnost da će američki donositelji odluka nailaziti na sposobnije partnere s kojima se mogu složiti oko pitanja koja su od zajedničkog interesa, a koja se odnose na strategiju povlačenja masovnog oružja iz upotrebe.

Kina će jačati svoju svjetsku tržišnu poziciju i sve će se više razlikovati od manje razvijenih država što će utjecati na proširenje zajedničkih interesa sa SAD-om.

U posljednje vrijeme Kina ubrzano pojačava svoje prisustvo u globalnoj ekonomiji zahvaljujući izravnim stranim investicijama i pružanjem pomoći afričkim i azijskim državama. Kina će u narednih 30 godina uspjeti prevladati sve negativne posljedice u vezi s međunarodno prihvaćenim principima donatora kao što su transparentnost, dobro upravljanje, zaštite životne sredine i zaštita radne snage te korporativna društvena odgovornost. Kao jedna od najvažnijih svjetskih ekonomskih sila, Kina će tako odbaciti politiku koja je propagirala zastarjelu retoriku nemiješanja u međunarodne odnose te će djelovati štiteći vlastite interese i agende. Međunarodni su naponi u posljednje vrijeme usmjereni na razvijanje i značajno korištenje obnovljivih izvora energije radi zaštite globalnog okruženja i čuvanja preostalih sirovina. S obzirom na to da ekonomija Kine zauzima veći dio globalne ekonomije, sama Kina sve će više utjecati na odluke međunarodnih ekonomskih i financijskih institucija. Slično tome, ekonomske odluke koje Kina donese imat će globalne implikacije i suradnja s Kinom će postati od suštinske važnosti za rješavanje globalnih problema. Ekonomski stručnjaci sve više uviđaju korist od uspostavljanja bilateralnih odnosa tzv. grupe Azija-Pacifik G-8 s Kinom, Japanom, SAD-om, Indijom, Australijom, Indonezijom, Republikom Korejom i Rusijom. Pojedini svjetski ekonomisti smatraju kako je došlo vrijeme da Kina postane članica G-9. S gledišta SAD-a to se vidi kao način za poticanje Kine na preuzimanje većeg tereta i pružanje veće podrške međunarodnom ekonomskom i financijskom sustavu (Berkofsky, 2006).

6) Gospodarski odnosi Kine i Europske unije ubrzano se razvijaju. Još 1978. godine Kina je krenula s provođenjem reformi kada je Europska ekonomska zajednica s njom potpisala prvi trgovinski sporazum. To je prvi sporazum potpisan s jednom državom koja ima državničku trgovinu. Godine 1979. Kina i Europska unija potpisale su sporazum o trgovini tekstilnim proizvodima, a Kina je ušla u Opći sustav povlastica (GSP). Glavni pravni okvir za razvoj gospodarskih odnosa Kine i Europske unije ostaje „Sporazum Europske unije i Kine o trgovini i suradnji“ potpisan 1985. godine, koji je proširio suradnju na područje investicija i pomoći za razvoj (Shambaugh, 2004). Ovaj sporazum zamijenio je verziju sporazuma iz 1978. godine i dopunjen je 1994. i 2002. godine. U svibnju 2004. godine zaključen je poseban sporazum o olakšavanju posjeta kineskih državljana Europi. Postupno uključivanje Kine u svjetsku ekonomiju posebno je potaknuto njenim ulaskom u Svjetsku trgovinsku organizaciju (*World Trade Organization* - WTO) 2001. godine, nakon 15 godina pregovora. Ovo je članstvo Kine osiguralo sigurno i otvoreno izvozno tržište. Usporedno s rastom ekonomske važnosti Kine,

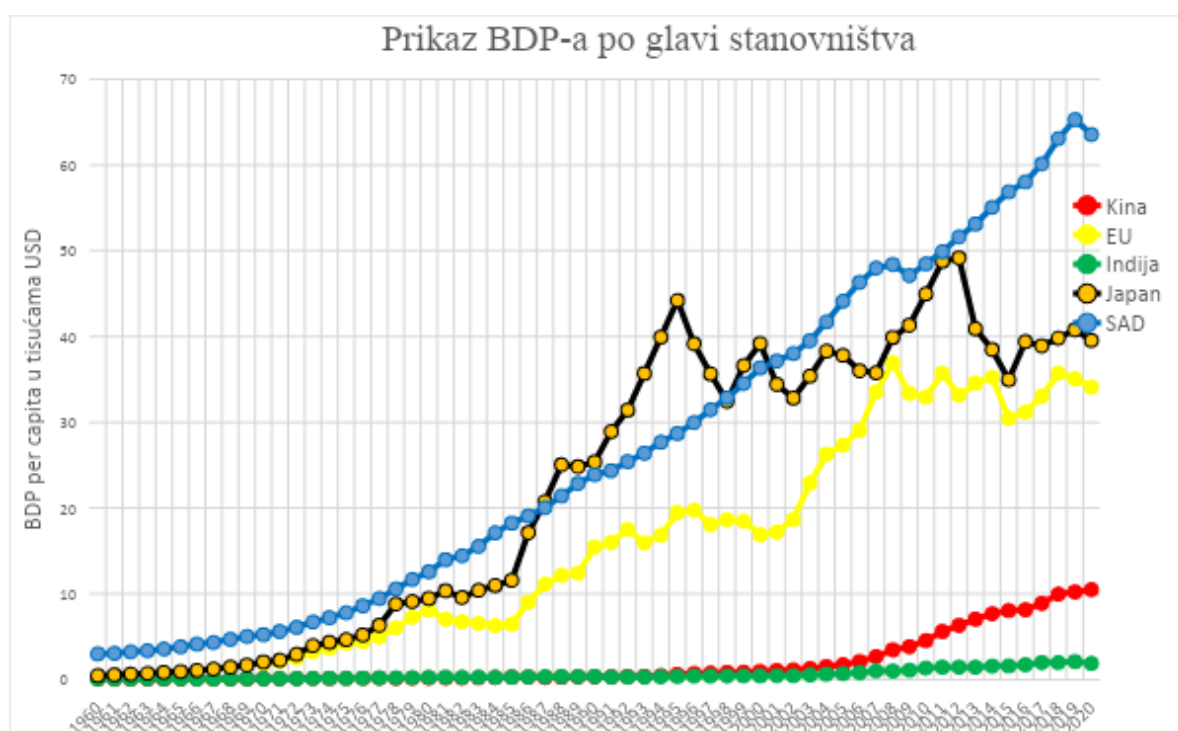
raste i njezin politički utjecaj koji bi trebao donijeti dobrobit i povećanje prosperiteta i državama Europske unije. Europska je unija snažna, jedina visoko uspješna integrirana zajednica u svijetu koju čini oko 500 milijuna stanovnika, a s gospodarstvom Kine ubraja se u vodeće ekonomske sile. Njezina visoko razvijena ekonomija s BDP-om od 16.180 milijardi dolara sudjeluje s oko 25 % u svjetskom BDP-u i s oko 35 % u svjetskoj trgovinskoj razmjeni (Mingqi, 2010).

Kina zauzima visoko mjesto u svijetu prema dohotku po stanovniku te po stranim ulaganjima. Ima visoko razvijenu tehnologiju i velika financijska sredstva. Također, zauzima 12 % svjetskog tržišta energije, a zahvaljujući dugotrajnom visokom ekonomskom rastu, njezino je gospodarstvo dobilo status svjetske ekonomske supersile. U globalnoj robnoj trgovini s 22. mjesta u 1978. godini dospjela je na 3. mjesto u 2008. godini. Kina je postala drugi izvoznik na svijetu (poslije Njemačke), a devizne rezerve Kine tijekom 2009. godine dostigle su oko 2.206 milijardi dolara. Velik trgovinski suficit i visoke devizne rezerve važni su čimbenici kineske politike u oblikovanju svjetske ekonomije (Rolland, 2018). Pogledamo li podatke agencije Blumberg koji se pozivaju na izvještaj američkog ministarstva trgovine i podatke kineske carinske službe, možemo zaključiti da je Kina već postala svjetski trgovinski lider. Prestigla je SAD koji je držao tu poziciju od kraja Drugog svjetskog rata. Kina je u proteklom razdoblju ostvarila trgovinsku razmjenu s ostatkom svijeta u vrijednosti od 387 tisuća milijardi američkih dolara, odnosno za oko 500 milijardi američkih dolara više nego SAD. Kina je postala vodeći svjetski izvoznik još 2009. godine, dok je SAD i dalje najveći planetarni uvoznik. Prema podacima iz 2012. godine, ostvarili su uvoz u vrijednosti od 228 tisuća milijardi američkih dolara, dok je kineski uvoz u 2012. godini bio manji – iznosio je 182 tisuće milijardi američkih dolara.

Ubrzana ekonomska ekspanzija Kine počela je u drugoj polovici sedamdesetih godina 20. stoljeća, nakon desetljeća izolacije. U razdoblju od 1978. do 2012. godine Kina je uspjela ostvariti prosječni godišnji gospodarski rast od 9,9 %. Zahvaljujući ogromnim investicijama i vrlo značajnom rastu vanjske trgovine u navedenom razdoblju, napravila je ogroman skok te se približila SAD-u. Zauzela je prvo mjesto u svijetu po proizvodnji zlata 2012. godine i na toj se poziciji nalazila šest godina. Proizvodnja ovog plemenitog metala 2012. godine dostigla je rekordnih 403,05 tona što je za 11,7 % više nego 2011. godine. Deset najvećih rudarskih kompanija u Kini ima udio od 83 % u ukupnoj proizvodnji zlata u državi, a 2007. godine prestigli su Južnoafričku Republiku i preuzeli primat u proizvodnji ovog plemenitog metala (URL 23).

Po obujmu potrošnje plemenitih metala Kina je na drugom mjestu, odmah iza Indije. Tijekom 2013. godine ekspanzija kineske trgovine bila je veća od očekivane jer je izvoz porastao za 25 % u odnosu na siječanj prethodne godine, a uvoz je narastao po još većoj stopi za 28,8 %. Međutim, SAD je 2011. godine imao BDP u vrijednosti od 15.000 milijardi dolara, dok je taj pokazatelj u Kini bio skoro dvostruko manji i iznosio je 8,3 tisuće milijardi dolara. Gospodarstvo SAD-a smatralo se najvećim svjetskim ekonomskim gigantom od kraja 19. stoljeća, a u 2019. godini udio ekonomije SAD-a u svjetskom BDP-u iznosio je 21,43 milijarde dolara, odnosno 17,1 % ukupnog svjetskog BDP-a. (URL 7).

Sl. 6. BDP po glavi stanovnika u Kini, EU, Indiji, Japanu i SAD-u od 1960. do 2020. godine

Izvor: URL 22

Prema mišljenjima ekonomista, gospodarstvo Kine bit će glavni parametar koji će diktirati tempo i rast svjetskog BDP-a tijekom 21. stoljeća. Iako će kineska ekonomija prednjačiti u 21. stoljeću, i dalje se vjeruje kako će ona nositi epitet srednje razvijene države. U prilog tome govori i činjenica da je dohodak po glavi stanovnika (*per capita*) u 2020. godini iznosi dvostruko više nego 2010. godine kada je bio 4.550 USD. Podaci Business Insidera o tome tko je sada najveća globalna ekonomska sila na osnovi metode usporedbe (pariteta) kupovne moći, odnosno odnosa općih indeksa cijena među državama govori kako prosječan

radnik u Kini zarađuje mnogo manje nego njegov kolega u SAD-u. Ovakve metode koristi MMF mjereći BDP tako što promatra razmjenu na tržištu i potrošačku moć stanovništva.

4.3. Pragmatičnost, postepenost i reorganizacija pravila kao ključni elementi uspjeha

Ekonomске reforme dovele su do veće efikasnosti u kineskoj ekonomiji. To je potaknulo proizvodnju i povećalo korištenje resursa za dodatna ulaganja u nacionalnu ekonomiju. Kina je kroz povijest također održavala i visoku stopu štednje. Kada su reforme pokrenute 1979. godine, domaća je štednja kao prosjek BDP-a iznosila 32 %. Međutim, većina je kineske štednje u tom razdoblju potpomognuta profitom državnih poduzeća za koja je centralna vlada koristila domaće investicije. Ekonomске reforme, koje su podrazumijevale decentralizaciju proizvodnje, dovele su do značajnog rasta kineske štednje u okviru domaćinstava, a i korporativne štednje. Velika razina domaće štednje izuzetno je važna jer je omogućila Kini da održi visoku razinu investicija koja se ponajviše očituje posljednjih 20 godina. Zapravo, kineska razina bruto domaće štednje daleko premašuje razinu domaćih investicija, pa je štednja učinila Kinu velikim globalnim zajmodavcem.

Ekonomski stručnjaci zaključili su da je došlo do povećanja produktivnosti, a samim time i povećanja efikasnosti. Produktivnost i efikasnost postali su glavni faktori brzog ekonomskog rasta Kine. Poboljšanje produktivnosti bilo je uglavnom uzrokovano preraspodjelom sredstava za produktivniju uporabu, posebice u sektorima koji su ranije bili pod snažnom kontrolom središnje vlade (poljoprivreda, trgovina i uslužne djelatnosti). Ističu se poljoprivredne reforme koje su povećale proizvodnju potičući radnike da se što više zapošljavaju u produktivnijem proizvodnom sektoru. Proces decentralizacije ekonomije Kine doveo je do uspona nedržavnih poduzeća (pojava privatnih kompanija), koja su se isticala produktivnijim aktivnostima od centralno kontroliranih državnih poduzeća i bila su više orijentirana na globalno tržište. Pored toga, veći udio gospodarstva (uglavnom izvozni sektor) bio je izložen konkurentskim snagama što je zapravo pogodovalo zdravom rastu. Lokalnim i regionalnim vlastima bilo je dozvoljeno uspostavljanje kontrole, kao i samoupravljanje raznim državnim poduzećima bez uplitanja vlade. Pored toga, izravne strane investicije u Kini sa sobom su donijele novu tehnologiju i procese koji su povećali efikasnost. Međutim, kako se kineski tehnološki razvoj počinje približavati glavnim razvijenim državama, u tom procesu usvajanja strane tehnologije, stvarni bi se rast BDP-a mogao znatno usporiti ako Kina ne

postane glavni centar za novu tehnologiju i inovacije i ako ne počne primjenjivati nove sveobuhvatne ekonomske reforme (URL 23).

Prema podacima kineskog statističkog godišnjaka možemo pratiti direktne strane investicije i po sektorima. Na temelju podataka iz 2018. godine vidljivo je kako većina direktnih stranih investicija otpada na tri prevladavajuća sektora: proizvodnju, nekretnine i IT industriju. U priloženoj se tablici , osim uloženi sredstava, može vidjeti i točan broj projekata koji su realizirani.

Tab. 2. Direktne strane investicije prema broju projekata i uloženi sredstava u tri prevladavajuća sektora

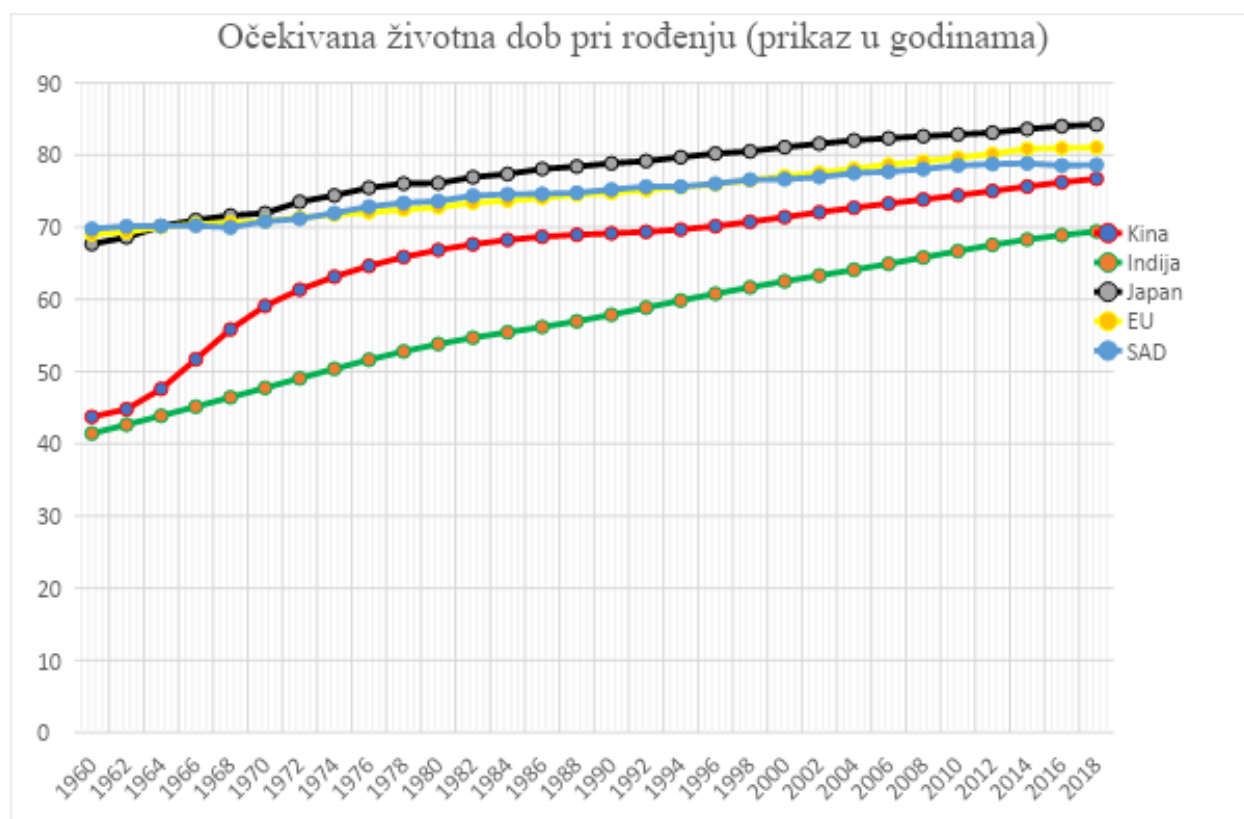
Sektor	Broj projekata	Uloženo sredstava (USD 1.000.000)
Proizvodnja	6152	41174
IT i industrija software-a	7222	11661
Nekretnine	1053	22467

Izvor: URL 23

Nekoliko gospodarstava u razvoju (posebno države u Aziji i Latinskoj Americi) doživjelo je zapažen ekonomski rast i razvoj provođenjem istih politika koje je Kina koristila za razvoj svoje ekonomije. Važnima su se pokazale mjere za poticanje izvoza i za promociju te za zaštitu određenih industrija. Međutim, u nekom trenutku njihovog razvoja, određene su države počele doživljavati ekonomsku stagnaciju (prvotno mnogo sporiji rast u odnosu na prethodno razdoblje) i to na duže vrijeme. Taj su fenomen ekonomisti nazvali „zamkom srednjeg dohotka“. U prijevodu bi to značilo da države u razvoju s niskim prihodima koje su mogle prijeći na ekonomiju sa srednjim dohotkom, nisu bile u stanju održati visoku razinu povećanja produktivnosti i nisu mogle učiniti taj veliki korak prelaska na visoki dohodak. Iako je Kina posebna država zbog drugih kriterija, možda se i ona danas nalazi na toj prekretnici. Svjetska banka klasificira razinu razvijenosti državnih ekonomija primjenom metodologije

bruto nacionalnog dohotka *per capita*. Prema tim podacima, Kina je od gospodarstva s niskim dohotkom prešla u gospodarstvo s nižim srednjim dohotkom 1997. godine, a 2010. godine postala je država s višim srednjim dohotkom.

Ako gledamo BDP prema paritetu kupovne moći, ističe se kako je Kina na vodećem mjestu, no to često nije najbolji pokazatelj realne situacije. Ono što nam svakako govori o gospodarskom napretku podaci su o BDP-u po glavi stanovnika iz kineskog godišnjaka. Kina je kao najmnogoljudnija zemlja svijeta u nešto manje od 20 godina povećala svoj BDP *per capita* za više od osam puta.

Sl. 7. Očekivana životna dob pri rođenju u Kini, Indiji, Japanu, EU i SAD-u od 1960. do 2018. godine

Izvor: URL 22

Jedan od dobrih pokazatelja da su ekonomske reforme doista utjecale na način i kvalitetu života jest očekivana životna dob. Pretpostavke iz 2015. godine pokazale su kako je životna dob u Kini, pri rođenju, nešto viša od 70 godina. U 2020.-ima se očekuje kako će očekivana životna dob doseći i 80 godina.

4.4. Važnost učenja i obrazovanja

U drevnoj Kini društvo se uglavnom zasnivalo na ručnom radu i malom poljoprivrednom vlasništvu, a socijalna je struktura bila visoko hijerarhijski postavljena. Shodno tome, drevno i tradicionalno obrazovanje i bilo je prilagođeno društvenoj strukturi, a osnovna svrha bila mu je poštivanje kulta vladara s fokusom na humanističko i klasično obrazovanje kao što su filozofija, religija, politika, povijest i književnost. Često se obrazovanje zasnivalo na individualnoj nastavi, učitelji nisu bili profesionalno obučeni i predavali su prema vlastitom iskustvu i instinktu. Bilo je različitih vrsta škola, ali one nisu bile ujednačene i povezane. Za razliku od starog i tradicionalnog obrazovanja, moderno se obrazovanje prilagođava suvremenom industrijskom društvu, a njegova je srž popularizacija modernog znanstvenog i kulturnog obrazovanja. Razred je osnovni organizacijski oblik nastave u kojemu se nastavnici dodatno educiraju, a škole raznih oblika jasno su klasificirane i usko povezane. Staro i suvremeno obrazovanje imaju značajne razlike u pojedinim aspektima, uključujući obrazovne ciljeve, ciljane grupe, nastavni plan i program, pedagogiju i proces upravljanja samim obrazovnim sustavom (Young, 2013).

U potpunoj suprotnosti s nezavisnim razvojem tradicionalnog obrazovanja, moderni obrazovni sustav u Kini potječe iz drugih država. Uspon i uspostavljanje modernog obrazovanja započelo je u 17. i 18. stoljeću pojavom nacionalnog obrazovanja i univerzalnog obaveznog obrazovanja. Međutim, suvremeno se obrazovanje u Kini pojavljuje mnogo kasnije nego u zapadnim državama. Vlada dinastije Qing početkom 20. stoljeća izdala je propise u vezi sa školskim sustavom naglašavajući tranziciju iz tradicionalnog u suvremeni školski sustav s točno određenim pojedinostima za različite vrste i razine škola, kao i broja godina potrebnih za učenje i obuku. (Wang i Jang, 2016).

Od početka 20. stoljeća Kina je pretrpjela burnu transformaciju iz tradicionalnog feudalnog društva prema modernom društvu koje pronalazi svoj put za rekonstrukciju političkih, ekonomskih, socijalnih i kulturnih sustava. Obrazovanju, za koje se smatra da ima središnju ulogu u napretku osobnog i društvenog razvoja, pridaje se veliki značaj različitim reformskim programima. Proaktivno učenje iz iskustava drugih država bilo je presudno za razvoj suvremenog obrazovnog sustava u Kini. Uz tradicionalne metode kineska obrazovanja današnji moderni obrazovni sustav je temeljen i na implementaciji inovacija te saznanjima nezavisnih istraživanja. Počevši od kasne dinastije Qing preko osnivanja Narodne Republike

Kine 1949. godine, reforme i politike otvaranja 1978. godine pa sve do danas, moderna reforma obrazovanja i njezin razvoj u Kini traju više od sto godina što je razlog ogromnom napretku i dostignućima. Kina je uspostavila najveći suvremeni sustav obrazovanja na svijetu ako ćemo gledati po broju učenika s personaliziranim obrazovanjem. Osnovni obrazovni sustav koji je u Kini usvojen uključuje predškolski odgoj i obrazovanje, osnovno obrazovanje, srednje obrazovanje i visoko obrazovanje. Prema Zakonu o obveznom obrazovanju Narodne Republike Kine, devetogodišnje je školovanje besplatno i obavezno, a provodi ga država za svu djecu školske dobi (Wu, 2010).

Predškolsko obrazovanje namijenjeno je djeci dobi od tri do šest godina. Djeca u dobi od šest ili sedam godina bit će, kao i kod nas, upisana u školu za obvezno obrazovanje koje podrazumijeva šestogodišnje osnovno obrazovanje i trogodišnje srednje obrazovanje. Trogodišnje srednjoškolsko obrazovanje razlikuje opće i strukovne programe. Sljedeća je razina visoko obrazovanje koje uključuje tercijarno obrazovanje s kratkim ciklusom, razinu prvostupnika, magistarsku razinu i doktorske studije. Od nekonvencionalnih postoji obrazovanje odraslih, kontinuirano obrazovanje, otvoreno obrazovanje i ono na daljinu, programi pismenosti i obrazovanje za posebne potrebe. Kina ima ogromnu populaciju kojoj osnovno obrazovanje igra ključnu ulogu u osobnom razvoju. U skladu s demografskim promjenama u suvremenoj Kini, vidljivo je kako je broj učenika u osnovnom obrazovanju nedavno doživio blagi pad uslijed utjecaja politike jednog djeteta. Od 1977. godine došlo je do brzog širenja visokog obrazovanja. Kinezi su imali mogućnost steći visoko obrazovanje na fakultetu u Kini ili u inozemstvu što je bilo dosta zastupljeno (Wang i Yang, 2016).

Iako se broj novorođene djece u Kini blago smanjuje, broj predškolskih ustanova i učenika u predškolskom odgoju i obrazovanju nastavlja rasti od 2003. godine. To ukazuje da roditelji više pozornosti posvećuju predškolskom odgoju i obrazovanju i to iz dvaju razloga: roditelji zbog vlastitih karijera imaju manje vremena brinuti se o svojoj djeci i sve više roditelja vjeruje da njihova djeca trebaju ranije obrazovanje kako bi imala više potrebnih znanja i vještina. Na individualnoj je razini obrazovanje presudno za razvoj od ranog djetinjstva do odrasle dobi jer uključuje razvoj kognitivnih i socijalnih vještina, materijalnih i nematerijalnih vrijednosti, osvještava važnost zaposlenja i prihoda te brigu za zdravljem. Na društvenom razini obrazovanje doprinosi društvu promovirajući ekonomski rast i jačajući socijalne zajednice (Wu, 2010). Stupanj obrazovanja jedno je od dominantnih područja primijenjene ekonomske analize više od 50 godina. Teorija Garyja Beckera o ljudskom kapitalu iz 1964. godine bila je utjecajna za buduće unaprjeđenje obrazovanja. Kako se ulaganje u obrazovanje

smatra jednim oblikom kapitalnih investicija, očekuje se da će financijski dobitak svakako uslijediti kao povrat ulaganja u obrazovanje pojedinaca i društva (Magnani i Zhu, 2015).

Mincerova teorija zarade, koja povezuje količinu zarade sa školovanjem i iskustvom, izuzetno je utjecajna i široko korištena kao alat empirijske ekonomske analize za procjenu vraćanju školskom sustavu. Istraživačka literatura o mikroekonomiji obrazovanja uglavnom prezentira pozitivan efekt obrazovanja na zaradu pojedinca. Ipak, čini se da je stopa povratka u obrazovanje veća od stope ostalih investicija, primjerice ulaganja u poduzeća. Također, u Kini su razvijeni različiti modeli rasta kako bi se procijenio utjecaj obrazovanja na ekonomiju u cjelini. Kako obrazovanje ne može biti samo privatna investicija pojedinca, već i javno dobro, uočava se kako dolazi do efekta koristi na druge pojedince u istoj zajednici (možemo uočiti u poduzetništvu, industriji te nacionalnoj ekonomiji). Pokazatelji o makroekonomiji obrazovanja ukazuju na pozitivan efekt obrazovanja i na stupanj produktivnosti.

Istraživanje o indeksu ljudskog razvoja koje provodi UN pokazalo je koliko kineska vlada rapidno podiže sredstva vezana za ulaganje u obrazovanje. U 2013. godini objavljeni su rezultati za prvih 11 godina 21. stoljeća. Prema tim podacima Kina je izdvajala preko 250 milijardi dolara u obrazovanje još u 2011. godini želeći milijune mladih ljudi maknuti s poljoprivrednih farmi i usmjeriti prema gradovima.

Tab. 3. Izdvojena sredstva kineske vlade za obrazovanje 2001., 2005., 2011., 2015., 2019. i 2021. godine

Godina	2001.	2005.	2011.	2015.	2019.	2021.
milijardi USD	35	60	233	380	501	540

Izvor: URL 18

Većina istraživanja pokazuje da povećanje stope upisa u školu u Kini za 1 % rezultira povećanjem bruto domaćeg proizvoda (BDP) po glavi stanovnika 1 - 3 %. Okvirni pokazatelji govore i kako jednogodišnji porast općeg obrazovanja u stanovništvu doprinosi podizanju razine proizvodnje po glavi stanovnika za 3 - 6 %. Vanjska korist od obrazovanja koje se očituje na makro razini (nacionalni i ukupni ekonomski rast) također ukazuje na njegovu važnost za čitavu zajednicu (Dunlosky i dr., 2014).

5. Suvremeni položaj Kine u svjetskom sustavu

5.1. Što je to Kina danas u ekonomskom smislu?

Narodna Republika Kina najavila je u lipnju 2020. godine, kao prva velika država, povratak ekonomskom rastu nakon izbijanja pandemije COVID-19, uz porast BDP-a od 4,9 % u trećem kvartalu 2020. godine. Država se i dalje bori sa sporim oporavkom domaće potražnje i njenih glavnih izvoznih tržišta oslanjajući se na državnu potrošnju i izvoz koji mogu potaknuti brži rast (Sutter i Sutherland, 2021). Ujedno se suočava s rastom ograničenja prekoceanskih komercijalnih aktivnosti i pristupa stranoj tehnologiji, uz istovremene pritiske stranih kompanija koje žele razgranati svoje lance opskrbljivanja sa sjedištem u samoj Kini. U tom kontekstu, kinesko vodstvo razmatra ekonomski pravac države i industrijske planove za narednih 5 do 15 godina.

Trenutno Kina izvozi preko 50 % ukupne svjetske proizvodnje čelika, a sama proizvodnja sirovog čelika porasla je za 4,5 % u periodu od siječnja do rujna 2020. u odnosu na isti period 2019. godine. Proizvedeno je skoro milijardu tona u 2019. godini. Za razliku od Kine, države Europske unije bilježile su smanjenje u proizvodnji sirovog čelika u istom periodu za 17,9 %, u Sjevernoj je Americi smanjenje iznosilo 18,2 %, 16,5 % u Indiji, 19,1 % u Japanu, a 7,5 % u Republici Koreji (URL 9).

Međutim, odbijanje države da se odrekne kontrole nad svojim poduzećima konstantno stvara nesigurnu poziciju za samu Komunističku partiju u Kini. Prema podacima Svjetske banke Kina nije ostvarila veći pomak u zadnjih deset godina u onome što im je jedan od glavnih interesa – smanjenje nezaposlenosti. Iako je postotak ljudi koji žive u krajnjem siromaštvu značajno smanjen, nezaposlenost ostaje na gotovo 4,5 %. Zapanjujuće je i to što u isto vrijeme otprilike polovica stanovništva živi s manje od 5,50 dolara dnevno. U zadnjih 50 godina tržišta diljem svijeta naviknuta su na jeftine materijale i preplavljena njima. I upravo u tome kineska vlada vidi rješenje za smanjenje broja nezaposlenih i otvaranje novih radnih mjesta. Njihova strategija, da će im poduzeća u državnom vlasništvu uvijek pomoći u rješavanju ekonomskih neprilika, više jednostavno nije učinkovita. U Kini se danas nalaze brojni tvornički gradovi, poput Habeija, koji su nekoć cvjetali, a danas su gradovi duhovi (URL 9).

Također, Kina je poduzela mjere za uvažavanje svoje valute (kineski yuan) u odnosu na svjetske, koje će djelomično održati izvoz konkurentnim. Kineska centralna banka teži zadržati domaće cijene i devizne rezerve stabilnima u cilju budućih izlazaka na međunarodnom financijskom tržištu. U prosincu 2020. godine Ministarstvo financija SAD-a zadržalo je Kinu na svojoj listi praćenja koja se odnosi na deviznu praksu. Rastući troškovi, visina carine od koje je nametnuo SAD i tehnološka ograničenja uz poslovnu neizvjesnost usmjerili su mnoga poduzeća diljem svijeta da svoje lance opskrbe dislociraju iz svojih država te uspostave nova sjedišta u samoj Kini tijekom posljednjih pet godina (Wheatley, 2020).

S druge strane, pandemija virusa COVID-19 opet je ukazala na veliki rizik koji proizlazi od koncentracije određenih vrsta proizvodnje u Kini ubrzavajući ovaj trend prelaska na samoodrživost. Vlade pojedinih država poput Australije, Indije, Japana, Ujedinjenog Kraljevstva i SAD-a zalažu se za sigurne lance opskrbe i stvaranje tehnoloških saveza među državama istomišljenicama u području visoke tehnologije. Kina opet privlači određene iznose stranih ulaganja u pojedine sektore kao što su električna vozila, gdje se zahtijeva lokalno prisustvo za prodaju tih artikala unutar države, što stvara potencijalne kontra pritiske privlačenja sredstava u druge sektore. Takvim poslovanjem sve se više čini kako Kina ograničava otvaranje novih tržišta prema prioritetima svog petogodišnjeg plana favorizirajući određene segmente poput znanstvenog istraživanja, financija, zdravstva i obrazovanja koji su predstavljeni u programu „Made in China 2025“ (URL 9). Kina je bez sumnje globalni trgovinski gigant koji je vjerojatno prekršio globalna pravila trgovanja uz nametanje *ad hoc* ograničenja uvoza vršeći politički pritisak prema Australiji i Kanadi. Kao jedan od primjera možemo istaknuti carine od preko 200 % australskim vinarima na kineskom tržištu koje im je godinama bilo najveće izvozno tržište. Kao odgovor na ovakve mjere Kanada je napustila slobodne trgovinske pregovore s Kinom i Australijom.

Krajem 2020. godine Kina je potpisala preliminarni investicijski sporazum s Europskom unijom (EU) i bila je među 15 azijskih država koje su potpisale regionalno ekonomsko partnerstvo. Trgovinski sporazum između SAD-a i Kine podrazumijevao je obvezu same Kine da kupuje robe i usluge iz sfera poljoprivrede i energije u vrijednosti od 468 milijardi dolara tijekom sljedeće dvije godine. Do danas je ispunila kvotu od 55 % obveza za 2020. godinu, dok je kupovina pojedinih proizvoda na manjoj razini nego 2017. godine (npr. ugljena). Napori Kine da diverzificira izvore uvoza poljoprivrednih proizvoda rezultirali su rekordnim uvozom iz pojedinih država, kao što su Argentina i Brazil, što može doprinijeti smanjenju njezine kreditne sposobnosti u cilju ispunjavanja svojih obaveza. Kada je došlo do smanjenja cijene

nafte na globalnoj razini u ožujku 2020. godine, Kina je uvezla 53,18 milijuna tona sirove nafte iz ne-američkih izvora u cilju dopune svojih strateških rezervi (Zhang, 2020).

Čelnici Komunističke partije Kine održali su 5. sjednicu u listopadu 2020. godine na kojoj su razmatrali 14. petogodišnji plan (od 2021. do 2025. godine) i njegove ciljeve razvoja ekonomske politike do 2035. godine. Kineski politički čelnici zastupaju određene politike koje se suprotstavljaju onome što se opisuje kao nova globalna ograničenja za Kinu. Ranije je spomenuto kako Kina nastoji iskoristiti globalnu ekonomiju u svrhu unapređenja svojih ciljeva na način koji bi mogao uzdrmati ili preoblikovati globalna pravila i suprotstaviti se interesima i politici SAD-a. Predsjednik Xi Jinping oživljava politiku tzv. dvostruke cirkulacije koju je njegov prethodnik koristio tijekom financijske krize 2009. godine. Ovaj termin odnosi se na iskorištavanje dvostrukih sila domaće i globalne potražnje, odnosno razvoj domaćih kapaciteta dok se težilo otvaranju prema globalnim tržištima. Tijekom 2009. godine kineska je vlada koristila ovaj pristup za sufinanciranje povećanog obujma proizvodnje u 13 industrija što je doprinijelo stvaranju proizvodnih viškova koje je država bila spremna izvoziti. Predsjednik Xi Jinping ima snažnu državnu ulogu u izgradnji ekonomije i zalaganju za liderstvo Kine u globalnom postavljanju tržišnih standarda (URL 10).

Osnovne mjere koje najrazvijenije države svijeta poduzimaju za rješavanje globalne ekonomske krize, uz modernizaciju održivog razvoja, ponovno su uspostavljanje povjerenja u narodu, ekonomski rast, povećanje broja radnih mjesta uz oporavak financijskog sistema kako bi se omogućilo ponovno kreditiranje financijske regulacije. Na ovaj bi se način vratilo povjerenje u osnivanje i reformu međunarodnih financijskih institucija kako bi se prevladala novonastala COVID-19 kriza i unaprijedila promocija globalne trgovine i investiranja uz podršku ekološkom i održivom razvoju. Kako bi se ovakve mjere provele, neophodno je da se u svjetskoj ekonomiji provedu određene makroekonomske mjere preko monetarne politike i omogući održiva ekonomija (Wheatley, 2020). Sve te mjere i radnje moraju biti koordinirane između vlada država, zatim njihovih financijskih institucija i organizacija, kao i međunarodnih institucija. U okviru toga poduzet će se mjere za uspostavljanje čvrste financijske revizije i regulacije. Nedostatak tih mjera jedan je od glavnih razloga nastajanja globalne financijske krize. Prvi put nakon 25 godina zabilježen je pad globalne potražnje, a kao posljedica vidi se rast protekcionističkog pritiska kao i povlačenja komercijalnih kredita.

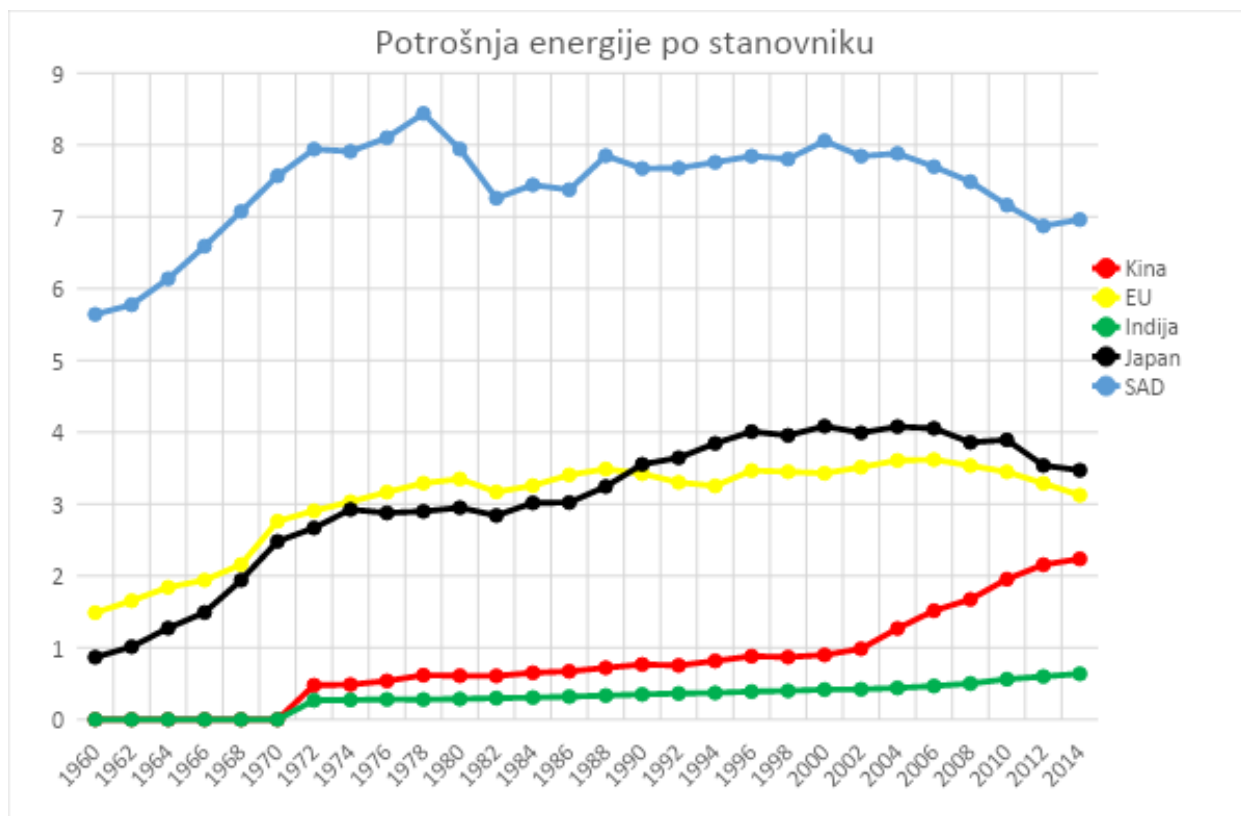
Mjere za ekonomski oporavak trgovine na globalnoj razini predstavljaju ukidanje prepreka za investiranje i stimuliranje izvoza roba i usluga, omogućavanje nesmetanog kretanja kapitala u međunarodnim okvirima, povećanje uloge Svjetske trgovinske organizacije i veće

uključivanje država u razvoju u međunarodnu trgovinu. Globalna ekonomska kriza omogućila je prije svega najrazvijenijim državama, poput G-20, da se suoče sa socijalnim implikacijama krize jer ona najviše pogađa najsiromašnije države. Mjere socijalne zaštite u ovim državama moraju krenuti prije svega od dugoročnih investicija koje će im omogućiti sigurnost u opskrbi hranom i to prije svega donacijama razvijenijih država preko Svjetske banke (URL 11).

Kako bi se ostvario budući gospodarski razvoj Kine, a prvenstveno rast održive tehnologije, neophodni su novčani izvori. Na ovaj bi se način trebalo zaštititi ekonomiju i osigurati ukupan rast svjetskog gospodarstva. Dodatna financijska sredstva potrebna za oporavak svjetske ekonomije trebao bi stimulirati MMF skupa s multilateralno razvijenim bankama koje bi podržavale razvoj. Smatra se da je za ove aktivnosti potrebno dodatnih 850 milijardi dolara. Od ovog iznosa 100 milijardi dolara treba biti uloženo direktno za poboljšanje tržišnih uvjeta i za gospodarsko uzdržavanje. Neophodno je da se svi ovi resursi i mogućnosti objedine radi povećanja kapaciteta međunarodnih financijskih institucija kako bi se bolje reagiralo na ekonomsku krizu (URL 11). Države u razvoju, kao i one najsiromašnije, moraju biti zastupljenije u raspodjeli tih dobara. Značajna sredstva iz novčanih fondova trebaju biti uložena u zadovoljenje velike globalne potražnje za električnom energijom i transportom, i to tako da potrebe za energijom budu zadovoljene obnovljivim izvorima (sunčeva energija, gorivo iz biomase, vjetar i dr.). Negativna je posljedica potražnje za energijom daljnje planiranje korištenja nuklearnih izvora energije. Ako pogledamo ukupnu potrošnju energije po stanovniku koja se izražava u ekvivalentu kilograma nafte², uočiti ćemo kako Kina u odnosu na Japan kao susjednu silu, te Indiju kao drugu najmnogoljudniju državu bilježi najznačajniji porast u zadnjih 20 godina.

---

² Potrošnja energije po stanovniku izražava se u normaliziranoj jedinici energije, ekvivalentu kilograma nafte. To je ekvivalent približnoj količini energije koja se može izvući iz jednog kilograma sirove nafte.

Sl. 8. Potrošnje energije po stanovniku (prikazano u tonama nafte) u Kini, EU, Indiji, Japanu i SAD-u od 1960. do 2014. godine

Izvor: URL 22

SAD trenutno troši najveće količine energije po stanovniku, ali treba uzeti u obzir ogromnu populaciju Kine što ide u prilog sustizanju Amerikanaca u svjetskom primatu.

5.2. Međunarodni odnosi Kine

Uspon Kine od siromašne države do jedne od najznačajnijih svjetskih ekonomskih sila u periodu od četiri desetljeća bio je neočekivan i eksplozivan. Od 1979. kada su započele ekonomske reforme do 2017. godine BDP Kine povećavao se prosječnom godišnjom stopom od skoro 10 %. Prema Svjetskoj banci Kina je doživjela najbrži rast jedne ekonomije u svjetskoj povijesti i pomogla da više od 800 milijuna stanovnika prijeđe tzv. prag siromaštva. Kada bismo gledali isključivo paritet kupovne moći, tada bismo mogli reći da se Kina nalazi na

prvom mjestu po ekonomskoj veličini, po proizvodnji s dodanom vrijednosti, trgovini robom i kao država najveće stope deviznih rezervi (URL 12).

Brzi ekonomski rast Kine doveo je do značajnog povećanja bilateralnih trgovinskih veza sa Sjedinjenim Američkim Državama. Ukupna trgovina između ovih dviju država porasla je s 5 milijardi dolara 1980. na 660 milijardi dolara 2018. godine prema trgovinskim podacima SAD-a. Kina je trenutno najveći trgovinski partner SAD-a, treće najveće izvozno tržište i najveće uvozno tržište SAD-a. Mnoge američke kompanije imaju značajne poslovne operacije u Kini kako bi prodale svoje proizvode na kineskom tržištu i kako bi iskoristili prednost jeftinije radne snage za izvozno orijentiranu proizvodnju. Ove poslovne operacije pomogle su nekim američkim poduzećima da ostanu međunarodno konkurentni i da opskrbljuju američke potrošače raznovrsnom jeftinom robom. Najveće kupovine vrijednosnica trezora SAD-a upravo su od strane Kine (u travnju 2019. godine iznosile su 1,1 milijardu dolara) i omogućile su saveznoj vladi da financira deficite koji pomažu u zadržavanju američkih kamatnih stopa na relativno niskoj razini (URL 13).

Međutim, pojava Kine kao glavne ekonomske sile izazvala je zabrinutost mnogih pobornika trgovinske politike SAD-a. Neki tvrde da se Kina koristi neloyalnom trgovinskom praksom kao što je podcijenjena valuta i subvencije koje se daju domaćim proizvođačima. Na taj način oni će preplaviti američka tržišta jeftinom robom i takva poslovna praksa ugrožava američke poslove, plaće i životni standard. Drugi tvrde da sve veća upotreba kineske industrijske politike za promociju i zaštitu određenih domaćih industrija ili tvrtki koje je Kina favorizirala i protiv kojih nije poduzela efikasne mjere predstavlja široko rasprostranjeno kršenje i krađu američkih prava intelektualnog vlasništva jer prijete konkurentnosti američkih industrija s intenzivnim intelektualnim svojstvom. Pored toga Kina postaje veliko i rastuće tržište SAD-u za izvoz. Kritičari tvrde da brojne trgovinske i investicijske barijere američkim kompanijama ograničavaju mogućnosti prodaje svojih proizvoda i usluga u Kini ili su u njoj primorani osnovati proizvodne pogone zbog nižih troškova poslovanja. Kineska vlada smatra rastuću ekonomiju vitalnom za održavanje socijalne stabilnosti u nacionalnim okvirima. Međutim, Kina se suočava s velikim brojem ekonomskih izazova koji bi mogli umanjiti njezin budući gospodarski rast uključujući iskrivljene ekonomske politike koje su rezultirale prekomjernim oslanjanjem na fiksna ulaganja i izvoz za ekonomski rast (umjesto na potražnju potrošača), podršku tvrtkama u državnom vlasništvu, slab bankarski sustav, sve veće razlike u prihodima, rastuće zagađenje životne sredine i relativni nedostatak pridržavanja zakona u Kini. Kineska je vlada prepoznala ove probleme i obvezala se da primjenom politika za povećanje

uloge tržišta u nacionalnoj ekonomiji potakne inovacije, učini da potrošnja bude pokretačka snaga ekonomije šireći, stvaranje sigurnosnih mreža zbog socijalne sigurnosti, poticanje industrija koje imaju nisku stopu zagađenja ekosustava te suzbijanje korupcije u vladi te državnim strukturama. Sposobnost kineske vlade da provede ovakve reforme vjerojatno će odrediti može li Kina nastaviti održavati relativno brze stope ekonomskog rasta ili će umjesto toga početi doživljavati značajne promjene uslijed niže stope privrednog rasta. Rastuća ekonomska moć Kine dovela je do toga da sve više uključuje svoju trgovinsku politiku i poslovne projekte u globalnu ekonomiju, a posebno u razvoj infrastrukture. Kineska inicijativa „Pojas i put“ („novi put svile“) predstavlja veliku strategiju Kine za financiranje infrastrukture širom država Azije, Europe i Afrike (URL 4). U slučaju uspjeha kineske ekonomske inicijative, moglo bi doći do znatnih proširenja na kineska investicijska tržišta uz njezino globalno povećanje moći.

Kina je poznata po svojoj snažnoj industrijalizaciji koja je uslijedila nakon 1978. godine i koja je uvelike utjecala na deruralizaciju i veliki priljev stanovništva u gradove. Oko polovine svog BDP-a Kina ostvaruje upravo svojom industrijom. U navedenom periodu (od 1978. do danas) Kina je u državu privukla preko 500 milijardi dolara izravnih ulaganja. Ekonomski analitičari tvrde kako je većina ulaganja, poznajući kinesku odanost, došla od kineskih građana iz svijeta koji održavaju dobre odnose s domovinom. Zbog političke ideologije nije sudjelovala u podjeli energetskog bogatstva na Bliskom istoku i shodno tome odlučila se na smjer djelovanja prema Rusiji i prema Africi. S Rusijom, kao drugom naftnom i prvom plinskom velesilom na svijetu, imali su tijekom 20. stoljeća poprilično hladne odnose, no u novije se vrijeme odnosi između dvojice državnih vođa poboljšavaju. Što se tiče afričkog kontinenta, najviše su orijentirani prema trima naftom bogatim državama: Libiji, Nigeriji i Angoli (Vizjak i dr., 2008).

Također, ekonomska suradnja EU-a i Kine od početka 20. stoljeća narasla je više od 20 puta. Poslije SAD-a i Japana, Kina je postala treći izvaneuropski trgovinski partner čitave EU. Tijekom 2000. godine završeni su pregovori o primanju Kine u WTO na kojima su upravo predstavnici EU-a snažno zastupali kinesko pridruživanje. EU je uz navedeno postala najveći inozemni investitor u Kinu. Naravno, važni dijelovi sporazuma odnosili su se na postupno smanjivanje carina europskim trgovcima. Ovakvi dogovori možda najbolje opisuju kineski „tržišni socijalizam“. Sam Deng Xiaoping, bliski suradnik Mao Tse-tunga, ekonomsko je obrazovanje stekao na europskim sveučilištima, i za cilj odlučio je dosegnuti ekonomska ostvarenja razvijenih zapadnih država, a nakon toga ih prestići. Kineska emigracija vrlo ozbiljno shvaća nastojanja kineske vlade i vrlo rado pomažu osiguravajući velik broj investicija

u domovinu. Jedno od obilježja Kineza je da gdje god se nalaze, vrlo će rijetko prihvatiti domicilni način života, štoviše uvijek će se držati svojih tradicionalnih običaja i vrijednosti. Nakon što je 1997. godine s Ujedinjenim Kraljevstvom istekao 99 godina star ugovor za Hong Kong, brojni zapadni i kineski investitori počeli su napuštati financijski raj i prebacivati svoja sredstva većinom u Singapur ili Sidney. Kineska je vlada uočila kako im takav slijed događaja ne odgovara i počeli su ponovno privlačiti investitore s drugim ustupcima, ali ne u Hong Kong, već u Shanghai, koji je planiran kao novi financijski centar Azije. Shanghai tako postaje važan državni projekt iza kojeg stoje državne institucije i u koji država ulaže velika sredstva. Sredinom '80-ih razvoj Kine su jasno definirali vrhovni državni organi. Trebalo je učeterostručiti BDP iz tog perioda do kraja stoljeća. Potom nastaviti rast i u 21. stoljeću te u narednom vremenu od 30 do 50 godina taj dosegnuti BDP s početka stoljeća podignuti ponovno za četiri puta (URL 29).

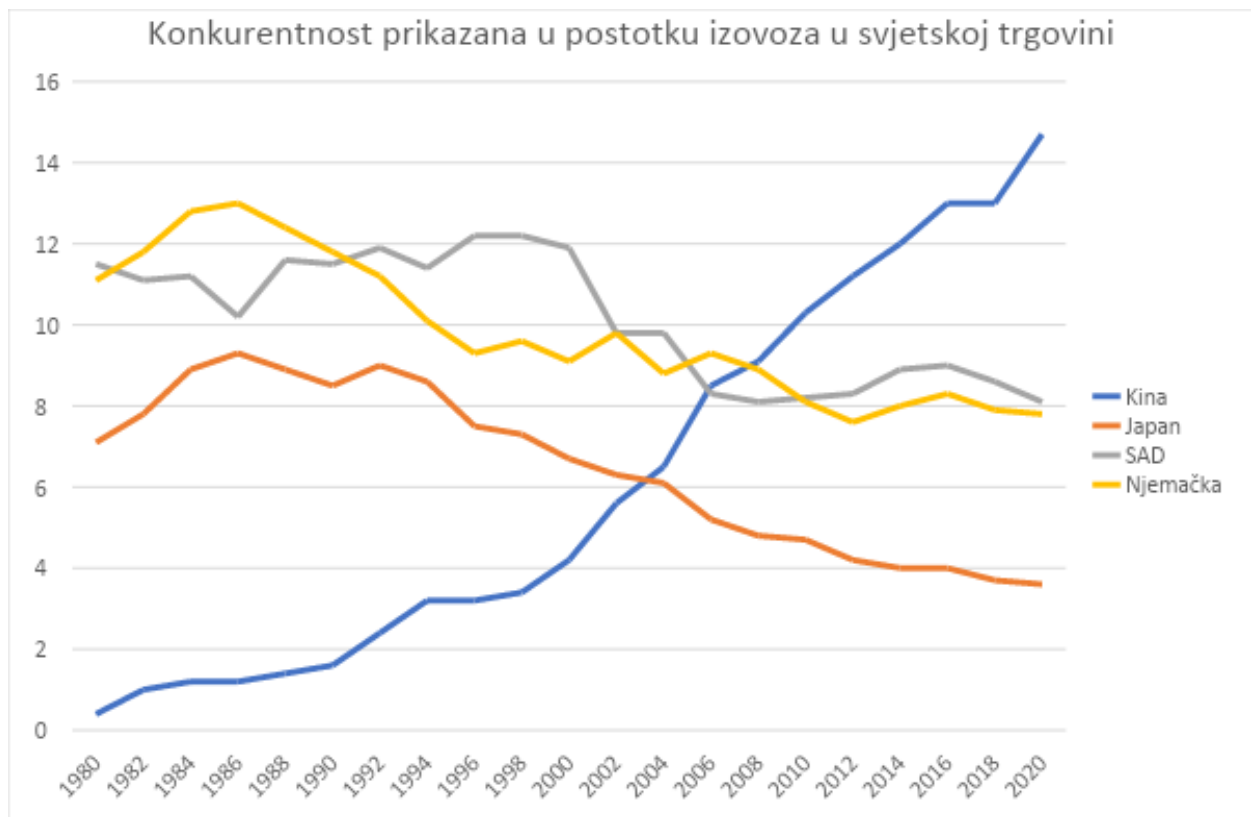
Afrika, kontinent prepoznatljiv po rascjepkanosti, velikom siromaštvu, korumpiranosti i podložnosti vojnim previranjima. Kao takva ne čini se osobito poželjnim partnerom, ali također posjeduje i brojna prirodna bogatstva te vapi za stranim investiranjem. Upravo su se u tome poklopili interesi Kine i afričkih država, npr. Egipta, Libije i Angole. Države bogate naftom i sirovinama te određenim vodenim potencijalom, koji je od iznimne važnosti za taj dio svijeta, probudile su interes kineskim investitorima. Kineski stručnjaci smatraju da bi uz relativno mala ulaganja mogli razviti snažnu sirovinsku osnovu za daljnji razvoj i modernizaciju čitave afričke infrastrukture. Takav slijed događaja utjecao bi na razvoj od prometnica i telekomunikacija do zdravstva i obrazovanja. U teoriji i na papiru to ne može škoditi afričkim državama, ali tamošnje stanovništvo nije pretjerano zadovoljno sa svim kineskim pretenzijama. Veliko protivljenje nastupilo je protiv jeftine kineske robe koja bi mogla dodatno narušiti lokalne ekonomije. U Africi većinu industrije čine mali obrtnici koji jednostavno ne bi imali šanse protiv masovne jeftine kineske proizvodnje (Vizjak i dr., 2008).

5.3. Geopolitika i trgovinska razmjena Kine

Brz rast kineske ekonomije naveo je mnoge analitičare da nagađaju hoće li i kada će Kina preteći SAD kao najveću svjetsku ekonomsku silu. Stvarna veličina ekonomije Kine bila je predmet opsežnih rasprava već godinama. Mjereno u američkim dolarima koristeći nominalni tečaj, kineski BDP u 2018. iznosio je 13,4 tisuće milijardi dolara što je bilo 65,3 % veličine američke ekonomije prema procjenama koje je izvršio MMF.

Kineski BDP po glavi stanovnika u 2018. godini iznosio je 9 608 američkih dolara što je bilo 15,3 % američkog BDP-a po stanovniku (URL 14). Mnogi ekonomisti tvrde da korištenje nominalnih deviznih tečajeva za pretvorbu kineskih podataka (ili podataka iz druge države) u američke dolare ne odražava stvarnu veličinu kineske ekonomije i životnog standarda u odnosu na SAD. Nominalni devizni tečaj jednostavno odražava cijenu strane valute u odnosu na američki dolar, a takva mjerenja isključuju razlike u cijeni roba i usluga širom država. Primjerice, ako jedan američki dolar zamijenimo za lokalnu valutu yuan u Kini, on bi tamo kupio više dobara i usluga nego u SAD-u jer su cijene roba i usluga u Kini uglavnom niže nego u SAD-u. Suprotno tome cijene roba i usluga u Japanu generalno su više u odnosu na SAD i Kinu. Prema tome tamo bi jedan dolar zamijenjen za lokalnu japansku valutu yen kupio manje robe i usluga nego u SAD-u.

Svjetski priznata kompanija za savjetovanje “Deloitte” rangirala je Kinu kao najkonkurentnijeg svjetskog proizvođača (od 40 država) na osnovi anketa globalnih menadžera i voditelja proizvodnje, dok je SAD zauzeo drugo mjesto prema „Globalnom indeksu konkurentnosti u proizvodnji“ za 2016. godinu.

Sl. 9 . Konkurentnost udjela izvoza robe Kine, Japana, SAD-a i Njemačke (Zapadne Njemačke) u ukupnom svjetskom izvozu od 1980. do 2020.

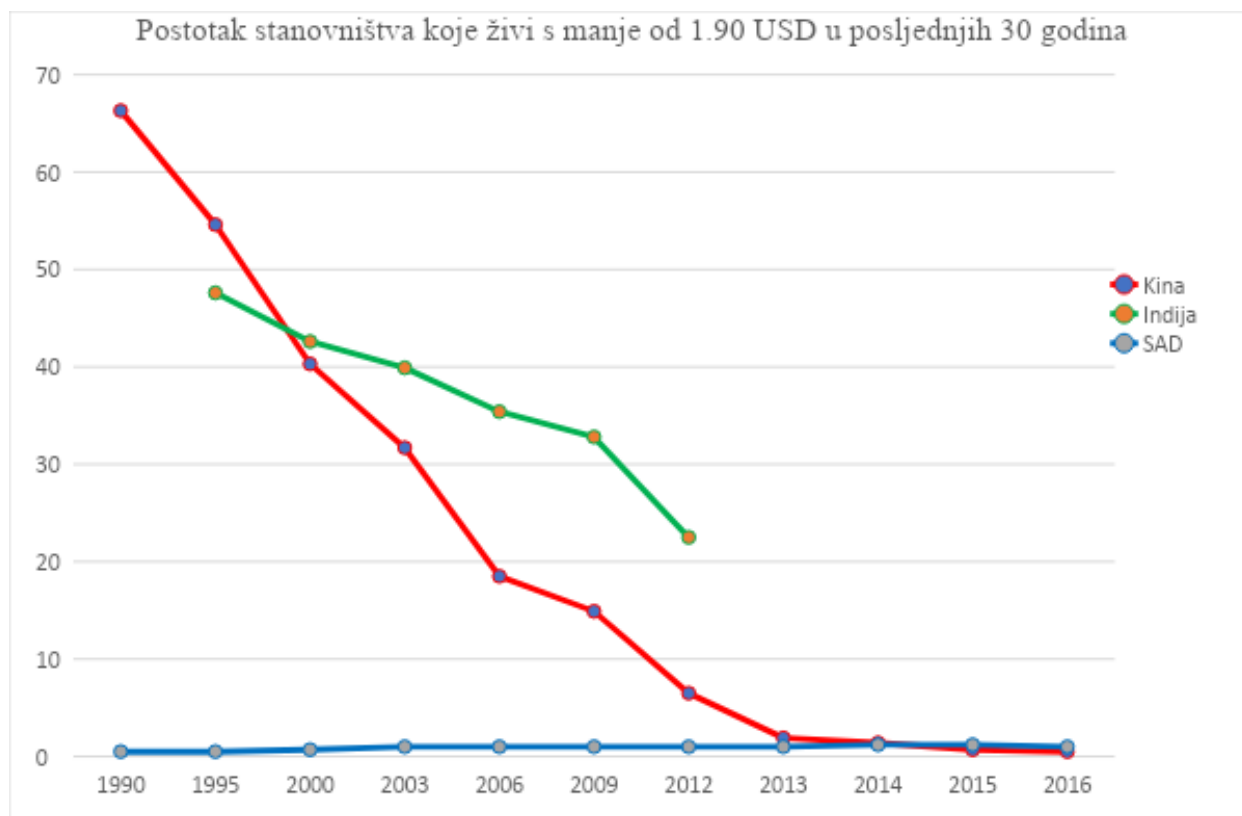

S druge strane, dok se očekivalo kako će Kina ostati glavna proizvodna snaga zbog velikih ulaganja u istraživanje i razvoj, napredna proizvodnja i vladine politike za promociju inovacija te veliki broj novoobrazovanih u područjima znanosti, tehnologije i matematike suočavaju se s novim izazovima. Došlo je do usporavanja ekonomije, pada proizvodnje s dodatnom vrijednosti i prekomjernim kapacitetima u nekoliko industrija. Tomu svemu možemo dodati i rastuće troškove radne snage i brzo starenje stanovništva. Kao rezultat navedenog predviđalo se da će Kina pasti na drugo mjesto najkonkurentnijeg proizvođača do 2020. godine (URL 15).

Ubrzani gospodarski razvoj i beskompromisni pristup na međunarodnom tržištu stvorio je velike nacionalne devizne rezerve. Već su u prvim godinama 21. stoljeća preuzeli od Japana vodeću ulogu države s najvećim deviznim rezervama. To je ostvareno snažnim kineskim izvozom, prije svega u SAD i Europsku uniju. Na međunarodnom tržištu Kina koristi sva dopuštena, a čak i neka manje dopuštena pravila poslovanja. Ono što najviše smeta SAD-u i EU-u jesu određene visoke carine. Dosta se sporova vodilo oko carina na uvoz dijelova za motorna vozila koje su iznosile 28 % što uvelike podiže cijenu gotovih motornih vozila. Kinezi tako utječu na velike uvoznike motornih vozila u Kinu želeći da se rezervni dijelovi kupuju u Kini. Jedan od načina na koji je EU odgovorila bilo je uvođenje većih carina na masovnu kinesku tekstilnu industriju. EU je carinu opravdala time što se jeftina obuća i odjeća iz Kine proizvode iskorištavanjem jeftine radne snage, posebice djece. Uz nehumane uvjete, važan razlog niske cijene je i manipuliranje s nacionalnom valutom yuanom. Konstantno ga se održava slabim kako bi kineski proizvodi imali prednost u odnosu na konkurenciju. Takvo poslovanje rezultira uspješnošću kineske proizvodnje i trgovine, a to opet rezultira velikim deviznim rezervama, posebno na račun SAD-a i EU-a kao najvažnijih trgovinskih partnera (Vizjak i dr., 2008).

Kako bi pravila vrijedila za sve, Svjetska trgovinska organizacija uvjetovala je da Kina poveća vrijednost svog yuana za svega 3 %. Ekonomski analitičari smatraju da je i dalje podcijenjen i to za oko 40 % u odnosu na vodeće svjetske valute. Gospodarski sve jača Kina svoje devizne rezerve većinom ulaže u vrijednosnice SAD-a. To znatno pomaže američkoj ekonomiji, no kada bi Kinezi povukli sva svoja sredstva, u SAD-u bi došlo do gospodarskog kolapsa. To je i jedan od važnijih razloga zašto su politički odnosi tih država relativno

nestabilni. Zapravo gospodarska konkurentnost Kine potječe od malih dohodaka koje poslodavci plaćaju svojim zaposlenicima. Prosječni radnik u Kini radi 60 do 70 sati tjedno, živi u velikim stambenim blokovima u prostorima koje dijeli s još barem 8 do 10 ljudi. Mjesečno zarađuje 40 do 50 dolara i u slučaju povrede na radu nema nikakvu pomoć ili olakšicu, već ostaje bez posla (Vizjak i dr., 2008).

Sl.10. Udjel stanovništva koje živi s manje od 1.90 USD u Kini, Indiji i SAD-u od 1990. do 2016. godine

Izvor: URL 22

Iako se do 2010. nisu vodili detaljni statistički podaci o siromaštvu kineskog stanovništva, pretpostavlja se da je preko 30 % stanovništva početkom 21. stoljeća živjelo s manje od 1,90 dolara dnevno. Zahvaljujući gospodarskom razvoju, vidljivo je ogromno smanjenje broja siromašnih u svega manje od 20 godina. Od današnjih 1,4 milijarde stanovništva, svega 0.5 % živi s manje od 1,90 dolara dnevno.

5.3.1. Inicijativa “Pojas i put”

Pomorski put svile glavna je komponenta razvojnog programa “Pojas i put” koji je najavio kineski predsjednik Xi Jinping krajem 2013. godine. Kao glavni cilj ističe se partnerstvo Kine s drugim državama, infrastrukturni i gospodarski razvoj, a kao rezultat dobit ćemo povezivanje triju kontinenata. Nakon niza pregovora i iznesenih projekata, do sada bi trebalo biti uključeno preko 20 država počevši od kineske obale, preko Europe i Indijskog oceana, do afričkih tržišta preko Sueskog kanala. Inicijativa nema političke ili vojne ciljeve već isključivo gospodarski razvoj svih sudionika. Modernizirale bi se luke i infrastrukture te bi se na mirni način doprinijelo, kako Peking ističe, svjetskom rastu i bogatstvu Kine. Putovi svile postojali su tisućama godina unazad povezujući Aziju, Afriku i Europu. Brojna društva, carstva i kraljevstva izmjenjivala su kulturu, znanje i ideje. Osim intelektualnih dobara, razmjenjivale su se i namirnice, hrana, začini, alati i ono po čemu je Kina bila poznata, pa je i sam put nazvan – svila. U rujnu 2013. predsjednik Xi Jinping predložio je gradnju ekonomskog puta svile za vrijeme posjeta Kazahstanu. Iste godine pri posjeti Indoneziji najavio je Pomorski put svile. Zajedničkim nazivom “Jedan pojas, jedan put” najavljeni su svijetu i predstavljaju kinesku nacionalnu strategiju razvoja. Ekonomski pojas put svile zamišljen je kao poveznica triju ruta koje povezuju Kinu s Europom preko Središnje Azije, Perzijski zaljev i Sredozemlje kroz zapadnu Aziju te Indijski ocean preko južne Azije (sl. 4). (Kobojević, 2018).

Sl.11. Prikaz Kineskog puta svile i pomorskog puta svile

Izvor: URL 16

Inicijativa je zapravo kineski prijedlog i poziv brojnim državama za sudjelovanje u mirnodopskom gospodarskom podržavanju i rastu. S jedne strane imamo brzorastuću ekonomiju Dalekog istoka, a s druge razvijenu ekonomiju Europe. Čitav pojas između za Kineze je velik potencijal koji oni žele zaokružiti. Kao glavni postulati često su izdvojeni razvoj i prosperitet, mir i prijateljstvo, zajedničko razumijevanje i povjerenje. Kontinentalni pojas povezuje Kinu, Srednju Aziju, Rusiju, Južnu Aziju i Europu, dok pomorski spaja kineske luke s onima u Jugoistočnoj, Južnoj i Jugozapadnoj Aziji, Africi i Sredozemlju. Čitav koncept sadržavat će izgradnju novih željezničkih pruga, autocesta, luka, cjevovoda kao i komunikacijske infrastrukture (Koboević, 2018).

5.3.2. *Made in China 2025.*

Smanjivanje trgovinskih i investicijskih barijera potaknulo bi konkurenciju u Kini da smanji troškove za potrošače, poveća ekonomsku efikasnost i potakne daljnje inovacije. Međutim, mnogi američki političari zabrinuti su zbog napora Kine koji ulaže u razvoj domaćih inovacija i tehnologije koji bi mogao rezultirati većom intervencijom države. Naglasak je stavljen na subvencioniranje domaćih industrija, te stvaranje barijera prema američkim poduzećima u trgovinskom i investicijskom poslovanju. Mišljenja se razlikuju u pogledu optimalnog i najefikasnijeg načina rješavanja budućeg razvoja gospodarstva Kine o glavnim ekonomskim pitanjima. Ostale države također su podijeljene tako da neki podržavaju politiku suradnje s Kinom. Drugi mijenjaju stavove pa podržavaju kad je to moguće, a onda zajedno sudjeluju u agresivnom postupku rješavanja sporova koje vodi Svjetska trgovinska organizacija u cilju rješavanja određene trgovinske politike Kine koja nije prema pravilima. Države koje vide Kinu kao rastuću prijetnju američkoj ekonomiji i globalnom trgovinskom sustavu zagovaraju politiku pokušaja obuzdavanja ekonomske moći Kine primjenom kaznenih mjera. Najčešće su to povećane carine kako bi se suprotstavili negativnom utjecaju kineske industrijske politike na američke kompanije ili prisiljavaju Kinu da modificira i ublaži distorzivnu i diskriminacijsku politiku kao što je inicijativa „Made in China 2025“ (URL 22).

Dok je kineska financijska podrška usmjerena prema infrastrukturnim projektima u brojnim državama s ciljem ostvarenja pozitivnih ekonomskih rezultata, kreatori ekonomske politike SAD-a izrazili su zabrinutost da će Kina uglavnom imati koristi od vlastitih poduzeća i industrija. Smatraju da proces primjene projekata neće biti transparentan što bi ostale države svijeta suočilo s velikim gubitcima. Mnogi su uvjereni kako će pokretanje inicijative „Pojas i put“ stvoriti osnovu za razvoj dinamičke platforme za azijsko-pacifičku suradnju. Također, američki analitičari na taj pothvat gledaju drugačije nego što ga opisuju predvodnici Kine. Primjerice, Nadège Rolland, viša suradnica u Nacionalnom zavodu za azijska istraživanja, navodi kako se inicijativa generalno prihvaća kao kineski plan za financiranje i izgradnju infrastrukturnih projekata širom Euroazije.

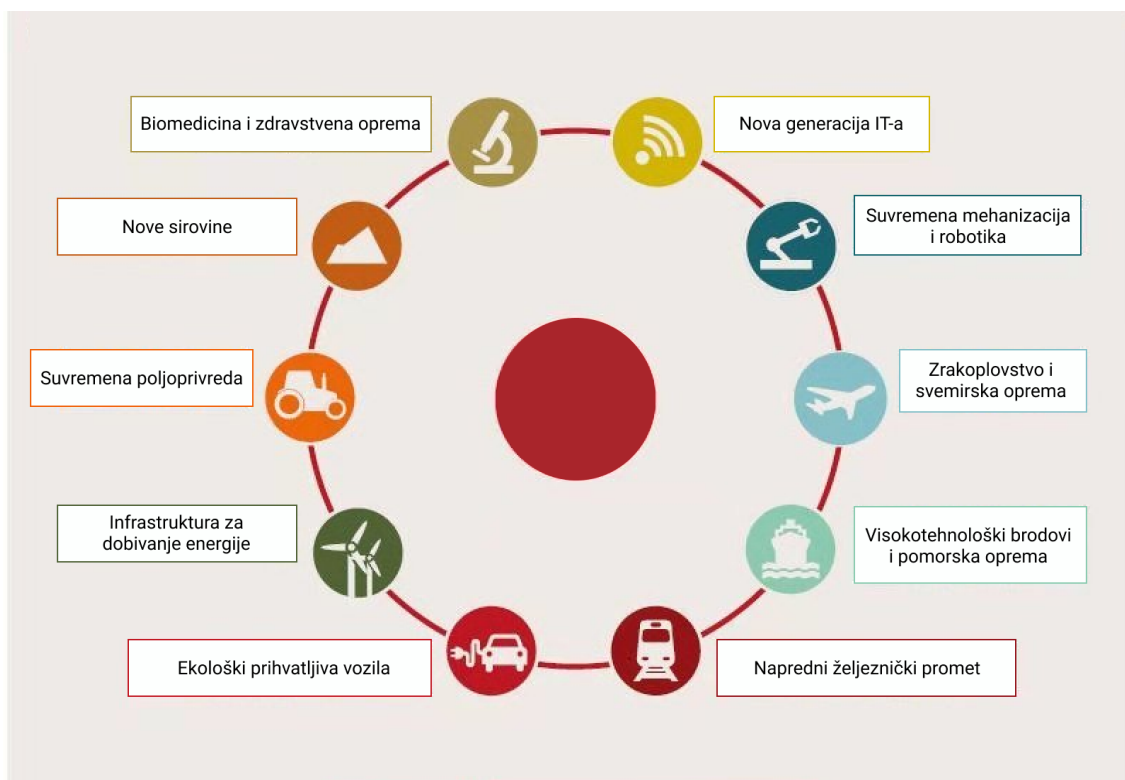
U listopadu 2014. godine Kina je pokrenula stvaranje nove Azijske banke za razvoj infrastrukture (AIIB) od 100 milijardi dolara, koja je usmjerena na financiranje infrastrukturnih projekata na području Azije, a 57 država pridružilo se toj banci u ulozi osnivača. AIIB sa

sjedištem u Pekingu objavila je kako je spremna za poslovanje još u siječnju 2016. godine (Xinhuanet, 2015).

Inicijativa „Made in China 2025“ najavljena 2015. godine još je jedan od nekoliko nedavno najavljenih ambicioznih projekata koji su usmjereni na povećanje konkurentnosti kineske industrije, popularizaciju kineskih *brandova* koji potiču inovacije i smanjuju oslanjanje Kine na stranu tehnologiju. Ovim putem oni zapravo čine Kinu glavnim i dominantnim globalnim proizvođačem različitih tehnologija. Ažurirana verzija plana objavljena u siječnju 2018. govori kako Kina ima namjeru postati vodeći svjetski proizvođač u telekomunikacijama, željezničkoj i elektroenergetskoj opremi do 2025. godine. U pogledu ostvarenja tog cilja, kineska industrija robotike, vrhunske automatizacije i novih energetske vozila planira biti rangirana na drugo ili treće mjesto do 2025. godine (Xinhuanet, 2015).

U intervjuu 3. studenog 2017. američki trgovački predstavnik Robert Lighthizer izjavio je da inicijativa „Made in China 2025“ predstavlja vrlo ozbiljan izazov, ne samo za nas, već i za Europu, Japan i globalni trgovinski sistem. Godišnji izvještaj MMF-a o usklađenosti Kine sa Svjetskom trgovinskom organizacijom za 2017. godinu usredotočio se u velikoj mjeri na inicijativu „Made in China 2025“ navodeći da se ovaj plan razlikuje od industrijske podrške ostalih članica WTO-a s obzirom na razinu visokih ambicija i obujam resursa posvećenih postizanju svojih ciljeva.

Izvještaj WTO-a upozorio je da čak i ako kineska vlada ne uspije postići ciljeve industrijske politike postavljene u okviru plana „Made in China 2025“, vrlo je vjerojatno da će stvoriti određene poremećaje po globalno tržište ili utjecati na njih uz postojanje ozbiljnih viškova kapaciteta u mnogim ciljanim industrijama i gospodarskim djelatnostima.

Sl.12. Deset ključnih gospodarskih djelatnosti i tehnologija za ulaganje programom “Made in China 2025”

Izvor: URL 17

6. Rasprava

Pokazatelji koji su prikazani u radu uvelike govore o velikom kineskom gospodarskom uzletu u 21. stoljeću. Prvotno ljudski kapital, uvidjet ćemo kako je ogroman broj ljudi, procjenjuje se preko 700 milijuna, izašao iz siromaštva. Poboljšana kvaliteta života također se uviđa i u povećanoj očekivanoj životnoj dobi koja danas iznosi oko 80 godina. Iako se dosta ulaže u obrazovanje i velik je broj ljudi stekao visoke kompetencije, to je jedan od pravaca u koji se treba nastaviti ulagati ako ćemo uspoređivati s drugim razvijenim zemljama. Kina treba više obrazovanih radnika, posebice ako se želi tako nastaviti razvijati i biti važan dio svjetske ekonomije.

Kina ima visok godišnji porast BDP-a i želi li ga zadržati, morat će se fokusirati na investicije koje će joj u kraćem periodu vraćati profit. Njezini pokazatelji zapravo prikazuju kako su najmanje efikasne investicije one koje dolaze od strane vlade. Stoga, ako ne želi veću gospodarsku stagnaciju, država će morati više toga privatizirati. Posebno će biti važno stvoriti kvalitetne prilike unutar države, a ne se toliko oslanjati na izvozni sektor.

Vidimo kako se Kina posljednjih godina okrenula osnaživanju vlastitog geopolitičkog položaja te učvršćivanju odnosa sa državama s kojima dijele stavove pokušavajući oslabiti utjecaj SAD-a. Takav pristup s kvalitetnim i prosperitetnim projektima te inicijativama „*Made in China 2025*“ i „Pojas i put“ ono su čemu Kina treba težiti. Unutar države potiču razvoj i inovacije vlastitih *brandova*, posebice tehnološkog smjera. S druge strane, van granica države nastoje proširiti mirnodopsko gospodarsko podržavanje i razvoj, koji će koristiti svim sudionicima, a posebice samoj Kini.

7. Zaključak

Kina je definitivno jedan od najzanimljivijih svjetskih gospodarskih primjera. Ne samo što je ogromna i rastuća velesila u 21. stoljeću, već je rijedak primjer države koja je to postala bez upotrebe klasičnog otvorenog kapitalizma. Način na koji su to postigli još je impresivniji.

IP 1: Na koji je način došlo do impresivne transformacije jedne klasične komunističke države u jednu od gospodarski vodećih sila u relativno kratkom razdoblju?

Promijenili su sustav organizacije proizvoda prema tržištu. Ugledali su se u strane ekonomske sile i implementirali ono što je njima donosilo pozitivne rezultate. Prilikom gledanja iskustva drugih odlučili su postepeno uvoditi promjene, dok su kritički promatrati svaku promjenu na tržištu. Uvidjeli su kako su brojne nekadašnje komunističke države prilikom prelaska na otvoreno tržište odjednom ukinule sve komunističke ideje i kako to nije pružilo najpogodniji rezultat. Osim što su radili preobrazbu iz poljoprivredne u industrijsku državu, došli su do toga da su stvorili i jedno čitavo vlastito tržište s inovacijama.

IP 2: Kako su Kinezi prepoznali i implementirali pragmatičnost i postepenost (kritičko sagledavanje prije donošenja velikih odluka) kao ključne elemente gospodarskog uspjeha?

Jedan od važnijih elemenata koji su uvidjeli jest spoznaja da ako im je nešto u 1980-ima davalo dobre ekonomske rezultate, ne znači da će i 20 godina kasnije. Stoga su u periodu od svakih 10 godina donosili veće korake na tržištu, uvijek prema naprijed i prema razvoju. Tijekom posljednjih nekoliko desetljeća pridana je jako velika važnost obrazovanju. U početku su slali svoje intelektualce na studiranje u zapadne države, no kasnije su razvili vlastiti moderni sustav koji se danas pretežito temelji na postojanju inovativne ekonomije i ulaganju u nju. Zbog toga se kineska vlada trenutno nalazi u potrazi za novim rješenjem i pothvatom koji će ne samo ponovno osnažiti njihovo gospodarstvo već će i ukloniti postojeće strukturne poteškoće. Danas možemo vidjeti kako se taj pothvat želi realizirati inicijativom „Pojas i put“.

IP 3: Što Kina želi uspostavljanjem dobrih geopolitičkih odnosa pomoću ekonomskih inicijativa u 21. stoljeću?

Države sjeverne polutke pretežito su u potpunosti industrijalizirane. Potreba za sirovinama i infrastrukturom postaje sve manje relevantna. Kinezi su zaključili da nema boljeg pristupa od orijentacije prema državama koje se nalaze južnije od industrijaliziranog sjevera, koje su još u fazama razvoja, koje nemaju složene sustave cesta i željeznica niti učinkovita prijevozna sredstva. Vrijedi napomenuti kako se projekt kao što je inicijativa “pojas i put“ još nije ostvario na globalnoj gospodarskoj razini. Naravno, postoje nacije koje su izrazile nespremnost za uključivanje čak i ako ih kopneni ili pomorski put izravno uključuje i mogao bi samo ojačati njihovu trgovinsku razmjenu. Neki to vide i kao igru moći za širenje kineskog utjecaja po cijelom svijetu, što s jedne strane svakako i jest. Upitno je odnosi li se to i na slabije razvijene države koje jednostavno nemaju sredstva za ulaganje u infrastrukturu, no kako se čini, Kinezi i za to imaju rješenje. Spremni su uložiti svoja sredstva pod uvjetom da tijekom realiziranja projekata glavni stručnjaci i radnici budu Kinezi. Štoviše, ne samo da će kineska radna snaga graditi sve te projekte, već će se za gradnju koristiti i kineski materijali. Ukoliko određena država ne bude bila u mogućnosti poslovati i isplaćivati troškove, utoliko će se Kinezi zaštititi tako što će zauzeti taj dio zemlje. Kineski predsjednik Xi Jinping ne samo da je tim potezom riješio određenu nezaposlenost i višak populacije, već je i odredio ekonomski smjer u kojem država ide. Kina za sada svakako ima mogućnost za održavanje i stvaranje dugoročnog prosperiteta. No bez obzira na to svakako se sad moraju osloniti na pomno planiranje i održavanje dobrih geopolitičkih odnosa. Jer ako se previše pouzdaju na inicijativu “Pojas i

put”, a ona propadne, to bi mogao značiti i veliki kolaps Kine. No kako je novo desetljeće počelo, tako će i sam projekt pokazati svoj budući utjecaj na kinesko, a ujedno i na međunarodno tržište. Iskristalizirat će se hoće li Kina imati put dugog i zdravog ekonomskog napretka ili je možda očekuje nešto drugo.

Literatura

1. Beckley, M., 2011: China's century? Why America's edge will endure, *International security*, 41–78.
2. Brandt, L., Hsieh, C., Zhu, X., 2008: Growth and structural transformation in China
3. Brandt, L., Rawski, T., 2008: China's great economic transformation, Cambridge, 638–728.
4. Chang, G., 2011: The coming collapse of China: 2012 edition, New York, Random House
5. Deng, X., 1994: Selected works of Deng Xiaoping (Vol. 2.), *People's publishing house*, Peking
6. Dikotter, F., 2010: Mao's Great Famine: The History of China's Most Devastating Catastrophe, 1958-1962, London
7. Dunlosky, J., Rawson, K., Marsh, E.J., Nathan, M.J., Willingham, D.T., 2013: Improving students learning with effective learning techniques: Promising directions from cognitive and educational psychology, 4–58.
8. Dowding, K., 2008: Power, capability and ableness: *The fallacy of the vehicle fallacy. Contemporary Political Theory*, 238–258.
9. Friedman E., Pickowicz P. G., Selden M., 2006: Revolution, Resistance and Reforming Village China, Yale University Press
10. Hawksworth, J., Cookson, G., 2008: The world in 2050: *Beyond the BRICs: A broader look at emerging market growth prospects*, London
11. Hung, H., Quan, R., 2010: Why is China's saving rate so high? A comparative study of cross-country panel, Washington

12. Jacques, M., 2009: *When China rules the world: The rise of the Middle Kingdom and the end of the Western world*, London
13. Kennedy, P., 1987: *The rise and fall of the great powers: Economic change and military conflict from 1500 to 2000*, New York
14. Kotarski, K., 2014: Kineska ekonomska i financija transformacija: utjecaj globalne financije krize i reperkusije kineskoga kriznog menadžmenta, 92-113
15. MacFarquhar, R., Schoenhals, M., 2008: *Mao's Last Revolution*, Harvard University Press
16. Mingqi, X., 2010: The role of macroeconomic policy in China's high economic growth amidst the global financial crisis, Institute of Economic Research, Seoul National University, 123 – 144.
17. Magnani, E., Zhu, R., 2015: Social Mobility and Inequality in Urban China: Understanding the Role of Intergenerational Transmission of Education, *Applied Economics*, 47(43): 4590 – 4606.
18. Rummel, R. J., 2017: *China's Bloody Century: Genocide and Mass Murder Since 1900*.
19. Sender, H., Anderlini, J., 2010: Bank boss adds to concerns over speed of China's economic growth, *Financial Times*
20. Sutter, K., Sutherland, M., 2021: *China's Economy: Current Trends and Issues*
21. Tellis, A., Bially, J., Layne, C., McPherson, M., 2000: *Measuring national power in the post industrial age*, Santa Monica
22. Yang, P., 2013: *Road Theory System - My thoughts on the cultural revolution*
23. Young, M., 2013: Overcoming the crisis in curriculum theory: A knowledge-based approach, 101–118.
24. Wang, J., Jang, W., 2016: Educational inequality among Chinese urban schools: The business ethics of private schools, 502–515.
25. White, H., 2010: Power shift: Australia's future between Washington and Beijing, *Quarterly Essay*, 39 (3), 1–74.
26. Wu, X., 2010: Economic transition, school expansion and educational inequality in China, 1990 – 2000, 91–108
27. Zhi-Sui, L., 2011: *The Private Life of Chairman Mao*, Random House

Izvori

URL 1: Caixing global, 2019: Chart of the Day: China's Shrinking Workforce, <https://www.caixinglobal.com/2019-01-29/chart-of-the-day-chinas-shrinkingworkforce-101375782.html> (17.2.2021.)

URL 2: China Daily, 2018: Made in China 2025 road map updated, http://english.www.gov.cn/news/top_news/2018/01/27/content_281476027458050.htm (18.2.2021.).

URL 3: Transparency International, 2017, <https://www.transparency.org/en/press/transparency-international-confirms-the-disaccreditation-of-its-chapter-in> (23.3.2021.).

URL 4: United States Census Bureau, Observatory of Economic Complexity, <https://oec.world/> (18.2.2021.).

URL 5: Kartografski prikaz minimalne plaće po kineskim provincijama, https://www.china-briefing.com/news/wp-content/uploads/2012/02/China-Provinces-map_MinimumWages-Across-China.jpg (20.8.2021.)

URL 6: World Bank, 2021: China Overview, <https://www.worldbank.org/en/country/china/overview#1> (23.3.2021.)

URL 7: IMF, 2021: China Report, <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2021/01/06/Peoples-Republic-of-China-2020-Article-IV-Consultation-Press-Release-Staff-Report-and-49992> (23.3.2021.).

URL 8: National science board, 2018: The rise of China inscience and engineering, <https://www.nsf.gov/nsb/sei/one-pagers/China-2018.pdf> (17.2.2021.).

URL 9: Financial stability board, 2020: COVID-19 pandemic – Report to the G20, <https://www.fsb.org/2020/07/covid-19-pandemic-financial-stability-implications-and-policy-measures-taken-report-to-the-g20/> (23.3.2021.).

URL 10: Bloomberg News, 2016: China Expects 1.8 Million Coal, Steel Layoffs on Capacity Cuts, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2016-02-29/china-expects-1-8-million-coal-steel-layoffs-on-capacity-cuts> (18.2.2021.).

URL 11: Reuters, 2017: China to target around 6.5 percent growth in 2017, <https://www.reuters.com/article/us-china-growth-idUSKBN1501G6> (23.3.2021.).

- URL 12: IMF, 2019: World Economic Outlook Database, <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2019/April> (18.2.2021.).
- URL 13: OECD, 2019: Economic Outlook: Trade uncertainty dragging down global growth, <https://www.oecd.org/economy/economic-outlook-may2019/> (23.3.2021.).
- URL 14: Prikaz kineskog puta svile i pomorskog puta svile, <https://www.semanticscholar.org/paper/The-Maritime-Silk-Road-and-China/> (20.2.2021.).
- URL 15: Deset ključnih industrija za ulaganje kroz program “Made in China 2025”, <https://morethandigital.info/en/chinas-grand-strategy-made-in-china-2025-mic25/> (21.8.2021.).
- URL 16: UNESCO, 2013: Education spending in China <https://www.nextbigfuture.com/2013/03/china-is-spending-250-billion-per-year.html> (10.10.2021.).
- URL 17: Troškovi Kine na javno obrazovanje, <https://www.statista.com/statistics/455492/china-public-expenditure-on-education/> (7.9.2022.).
- URL 18: BIS, 2020: Annual Economic Report, Basel, <https://www.bis.org/publ/arpdf/ar2020e.htm> (21.8.2021.).
- URL 19: Devizne rezerve Kine – eksponencijalni porast u zadnjih 20 godina <https://tradingeconomics.com/china/foreign-exchange-reserves> (14.11.2021.).
- URL 20: The World Bank, 2021: China – indicators, <https://data.worldbank.org/indicator> (16.12.2021.)
- URL 21 : China Statistical Yearbook 2020, <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2020/indexeh.htm> (17.11.2021.)
- URL 22 : Berkofsky, 2006: Eu relations with China, Japan and North Korea, https://www.files.ethz.ch/isn/111325/EUAsia_Security.pdf (21.8.2021.).
- URL 23 : Deloitte, 2016: Global Manufacturing Competitiveness Index, <https://www2.deloitte.com/global/en/pages/manufacturing/articles/globalmanufacturing-competitiveness-index.html> (23.2.2021.)
- URL 24 : Hu, J., 2011: „Towards common development and a harmonious Asia“, govor na godišnjoj azijskoj konferenciji Boao Forum-a, <http://www.fmprc.gov.cn/eng/wjdt/zyjh/t816535.htm> (21.8.2021.).

- URL 25 : Martin, M. F., 2013: China's Banking System: Issues for Congress, <http://www.fas.org/sgp/crs/row/R42380.pdf> (18.2.2021.).
- URL 26 : McKinsey Global Institute, 2015: Can Long-Term Global Growth be Saved?, https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/featured%20insights/employment%20and%20growth/can%20long%20term%20global%20growth%20be%20saved/mgi_global_growth_full_report_february_2015pdf.pdf (21.8.2021.).
- URL 27 : Shambaugh, D., 2004: China and Europe – the emerging axis, <https://www.jstor.org/stable/45317958> (23.2.2021.).
- URL 28 : Rolland, N., 2018: China's Belt and Road Initiative: Five Years Later, <https://www.nbr.org/publication/chinas-belt-and-road-initiative-five-years-later/>
- URL 29 : Vizjak, A., Alkier Radnić, R., Krstinić Nižić, M., 2008: Republika Kina u međunarodnoj ekonomiji, *Ekonomski vjesnik*, https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=67000 (21.8.2021.).
- URL 30 : Xinhua, 2017: Full text of Xi Jinping's report at 19th CPC National Congress, http://www.xinhuanet.com/english/download/Xi_Jinping's_report_at_19th_CPC_National_Congress.pdf (18.2.2021.).
- URL 31 Xinhuanet, 2015: Made in China 2025, Plan Unveiled, https://www.chinadaily.com.cn/business/2015-05/19/content_20760528.htm (23.3.2021.).
- URL 32: Wheatley, J., 2020: China pulls back from the world: rethinking Xi's „project of the century“, *Financial times*, <https://www.ft.com/content/d9bd8059-d05c-4e6f-968b-1672241ec1f6> (21.8.2021.).
- URL 33: Nicita. A. - Rezo, C., 2021: China: The rise of trade titan, *UNCTAD*, <https://unctad.org/news/china-rise-trade-titan>, (13.9.2022.)

Prilozi

Popis tablica:

Tab. 1. Trgovinski deficit SAD-a i ukupni kineski izvoz 1998., 2008. i 2017. godine (str. 18.)

Tab. 2. Direktne strane investicije prema broju projekata i uloženi sredstava u tri prevladavajuća sektora (str. 28.)

Tab. 3. Izdvojena sredstva kineske vlade za obrazovanje 2001., 2003., 2005., 2007., 2009. i 2011. godine (str. 32.)

Popis slika:

Sl. 1. Kretanje BDP-a Kine, EU, Japana, Indije i SAD od 1960. do 2020. godine (str. 14.)

Sl. 2. Odnos uvoza i izvoza Kine u udjelu BDP-a (str. 17.)

Sl. 3. Emisije ugljičnog dioksida (CO₂) Kine, SAD-a i EU u razdoblju 1960. – 2018 (str. 20.)

Sl. 4. Udjel urbane populacije u ukupnom stanovništvu Kine, Europske unije, Indije, Japana i SAD-a (str. 21.)

Sl. 5. Prosječne minimalne plaće po kineskim provincijama 2011. godine izraženo u USD (str. 22.)

Sl. 6. BDP po glavi stanovnika u Kini, EU, Indiji, Japanu i SAD-u od 1960. do 2020. godine (str. 25.)

Sl. 7. Očekivana životna dob pri rođenju (str. 28.)

Sl. 8. Potrošnje energije po stanovniku (prikazano u tonama nafte) u Kini, EU, Indiji, Japanu i SAD-u od 1960. do 2014. godine (str. 37.)

Sl. 9. Prikaz konkurentnosti kroz vrijednost izvezene robe (str. 42.)

Sl.10. Udjel stanovništva koje živi s manje od 1.90 USD u Kini, Indiji i SAD-u od 1990. do 2016. godine (str. 44.)

Sl.11. Prikaz Kineskog puta svile i pomorskog puta svile (str. 45.)

Sl.12. Deset ključnih gospodarskih djelatnosti i tehnologija za ulaganje programom “Made in China 2025” (str.48.)

Naziv nastavnog sata		Kina
Razred		8. razred
Tip sata		Obrada
1. Odgojno-obrazovni ishodi nastavnoga predmeta - GEOGRAFIJA GEO OŠ A.B.8.1. Učenik analizira društveno-geografska obilježja Azije s pomoću geografske karte i različitih grafičkih prikaza. GEO OŠ A.B.8.2. Učenik analizira i objašnjava odabrane probleme suvremenog razvoja Azije.	Ishodi učenja	Zadaci kojima ću provjeriti ishode učenja u završnom dijelu sata
	-objasniti uzroke neravnomjerne naseljenosti Kine -analizirati demografsku politiku Kine -objasniti prirodne i društvene čimbenike koji utječu na razvoj gospodarstva u Kini -analizira i uspoređuje ulogu Kine u svjetskom gospodarstvu -imenuje na slijepoj karti najznačajnije gradove Kine	-Zašto Kina ima neravnomjernu naseljenost? -Objasni aspekte demografskog programa <i>politika jednog djeteta</i> . -Objasni prirodne i društvene faktore zbog kojih je Kina danas jedna od gospodarskih velesila. -Usporedi ulogu Kine u svjetskom gospodarstvu s odabranim državama na svakom kontinentu. -Na slijepoj karti upiši imena gradova označenih kružićima i brojevima.
2. Povezanost s očekivanjima MPT učiti kako učiti	B.3.4. Suradnički uči i radi u timu. Učenik preuzima dodijeljenu ulogu u timu, aktivno pridonosi svojim sudjelovanjem. Primjenjuje vještine prezentacije.	
3. Povezanost s očekivanjima MPT osobni i socijalni razvoj	A.3.1. Razvija sliku o sebi. Učenik se koristi radom na tekstovima, uključen je u rasprave i kritički promišlja o njima. A.3.3. Razvija osobne potencijale. Učenik razvija osobne potencijale učenjem kako se snalaziti na geografskoj karti	
4. Povezanost s očekivanjima MPT IKT	A.3.4. Upravlja svojim obrazovnim i profesionalnim putem. Učenik prepoznaje svoje interese i s optimizmom gleda na svoj osobni razvoj.	
5. Povezanost s očekivanjima drugih MPT-a i/ili odgojno-obrazovnim ishodima drugih nastavnih predmeta		
Tijek nastavnog sata		
Etape sata	Cilj etape	Aktivnosti učenika³
Uvod 5 min	provjera predznanja	Učenici gledaju izabrane fotografije koje stvaraju asocijacije na Kinu i njeno gospodarstvo. Učenici odgovaraju na pitanje: Prepoznajete li što je na sljedećim fotografijama? Fotografije: tvornice proizvodnje Adidas i Nike opreme, Huawei i Xiaomi tehnologija

	<p>poticanje znatiželje</p> <p>najava cilja nastavnog sata</p>	<p>Učenici odgovaraju na pitanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Što mislite zašto Adidas ima većinu pogona u Kini? -Kako to utječe na standard života domaćeg stanovništva? -Navedite još neke popularne „brandove“ za koje znate da se proizvode u Kini <p>Učenici slušaju kratko izlaganje nastavnika o ciljevima sata.</p>
<p>Glavni dio sata 35 min</p> <p>a) stanovništvo</p>	<p>-unaprijediti vještinu interpretacije linijskog dijagrama (porast broja stanovnika) i analizu tematske karte (neravnomjerna naseljenosti)</p>	<p>Učenici analiziraju dijagram ukupnog broja stanovnika Kine od 1850. do danas prikazan na prezentaciji odgovarajući na pitanja učitelja:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Koliko približno stanovnika ima Kina danas? (1,4 mlrd, najmnogoljudnija država svijeta) -Koliko je stanovnika Kina imala 1850.? (400 milijuna) -Koliko se puta povećalo stanovništvo Kine kroz 20. stoljeće? (za tri puta) -Koji je naziv politike koja se primjenjuje krajem 1970.-ih kako bi se smanjio porast stanovništva? Što mislite koje su bile posljedice? (politika jednog djeteta; smanjenje porasta stanovništva, nerazmjer rođene muške i ženske djece (više muških), starenje stanovništva, 2016. uvedena politika dvoje djece) <p>Analiziraju tematsku kartu gustoće naseljenosti Kine iz geografskog školskog atlasa i prezentiranu na slajdu odgovarajući na pitanja učitelja:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Koja su područja Kine najrjeđe naseljeni? (Zapadna Kina gdje su pustinje te visoravni i planine) -Koja su područja Kine najgušće naseljena? (Velika kineska nizina i donji dijelovi dolina velikih rijeka gdje su razvili suvremeni gradovi) -Pronađite u atlasu imena najvećih kineskih gradova i luka.
<p>b) gospodarstvo</p>	<p>-razvijati vještinu samostalne interpretacije pročitanih zadanih tekstova i oblikovanja zaključaka</p>	<p>Učenici samostalno čitaju dobivene tekstove o gospodarstvu Kine, potom radom u paru odgovaraju na pitanja na radnom listiću. Po završetku rada po dva para uspoređuju svoje odgovore i vršnjačkim vrednovanjem provjeravaju kvalitetu odgovora. Zatim po jedan predstavnik po izboru učitelja usmeno prezentira i objašnjava odgovore na pitanja, a svaki učenik provjerava i po potrebi korigira svoje odgovore. slušaju izlaganje o tome kako je Kina jedna gospodarska velesila puna potencijala i mogućnosti s velikim prirodnim bogatstvima ali i dalje vlada socijalističko tržišno gospodarstvo, što znači da je većina toga pod kontrolom države. Učenici će pokušati odgovoriti na pitanja vezana uz ekonomiju Kine:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kojom djelatnosti se najveći broj stanovnika u Kini i danas bavi? (Poljoprivredom) - Što je najvažnije za razvoj poljoprivrede i koja je poljoprivredna kultura značajna za Kinu? (Padaline koje donose monsunski te riža kao najvažnija namirnica) - Koje su najpoznatije poljodjelske kulture? (Riža-glavni izvor hrane, pamuk) - Jesu li Sjedinjene Američke Države veći izvoznik dobara i usluga od Kine? (Nisu, Kina je najveći svjetski izvoznik) - Navedite neke kineske proizvode ili proizvođače proizvoda koje svakodnevno koristite? (čaj, odjeća i obuća koji su proizvedeni u Kini, tehnologija – Huawei mobiteli)

Nastavna sredstva i pomagala

Računalo, projektor, ploča, pregledna geografska zidna karta Azije, udžbenik (Gea 4, Školska knjiga; Orešić, Vuk, Tišma, Bujan), školski geografski atlas, radni listići (tekstovi o gospodarstvu Kine, zadatak za zadatci za provjeru usvojenosti ishoda učenja)

Grafički prilozi:

- Prilog 1. Adidas tvornica

Izvor:

https://m.psecn.photoshelter.com/img-get/I0000_xPREuaTvwA/s/860/860/SINOPIX-factory-worker321.jpg

- Prilog 2. Nike tvornica

Izvor: <https://lh3.googleusercontent.com/proxy>

- Prilog 3. Huawei

Izvor:

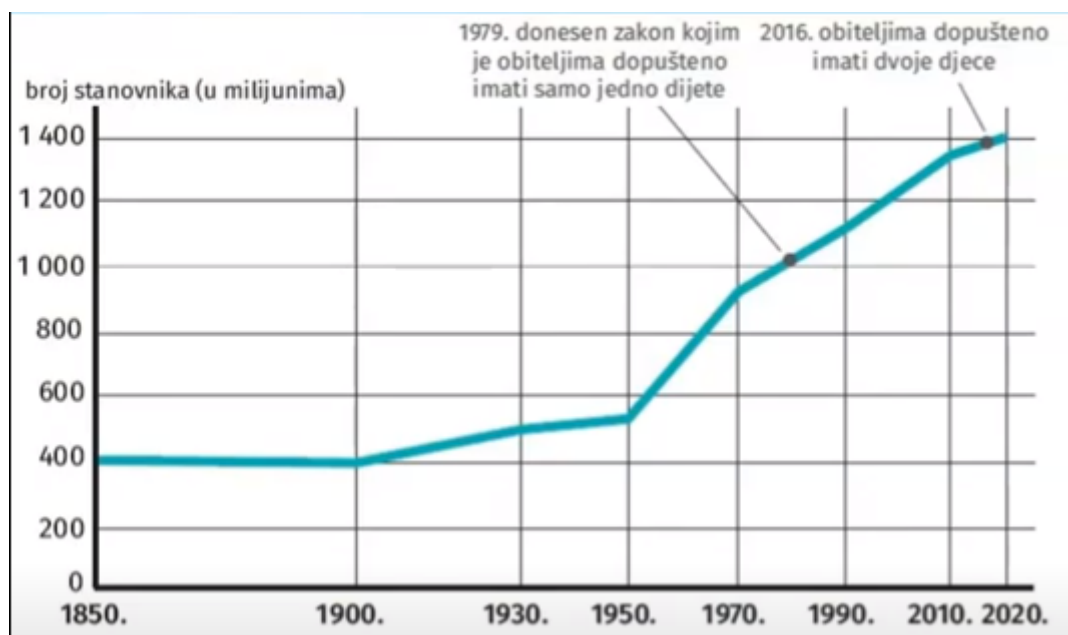
<https://s3-ap-northeast-1.amazonaws.com/psh-ex-ftnikkei-3937bb4/images/0/3/9/5/22175930-1-eng-GBjpg>

- Prilog 4. Xiaomi

Izvor: <https://assets.mspimages.in/wp-content/uploads/2017/03/Xiaomi-Logo.jpg>

Prilog 5. Linijski dijagram porasta broja stanovnika Kine od 1850. godine do danas

Izvor: Geografski školski atlas, Alfa d.d., 2019.

Prilog 6. Tematska karta gustoće naseljenosti Kine

Najgušće su naseljeni prostori u Velikoj kineskoj nizini i na ušćima velikih rijeka gdje su se razvili suvremeni gradovi.

Izvor: Geografski školski atlas, Alfa d.d., 2019.

Popis literature i izvora za učitelja/nastavnika

- De Blij, H. J., Muller, P. O., Nijman, J. (2014.): Geography - Realms, Regions and Concepts, Wiley & Sons, New York
- Bradshaw, M. (2000.): World Regional Geography: The New Global Order, Second Edition, McGraw-Hill Companies, Boston
- Beal, J., Khasnobis, B., Kanbur, R. (2012.): Urbanization and Development in Asia: Multidimensional Perspectives, Oxford University Press
- Baker, K., Chapman, G. (1992.): The Changing Geography of Asia, New York.

Popis priloga:

Prilog 1. Tekst za samostalni rad

Još u drevnoj Kini društvo se uglavnom zasnivalo na ručnom radu i malom poljoprivrednom vlasništvu. Kao ruralna država glavna djelatnost bila je poljoprivreda, a poljoprivrednici kako bi postali produktivniji bili su usmjereni na proizvodne ciljeve koje bi postavila vlada Kine. Kako je poljoprivredni sustav jako zaostajao, poljoprivredne kulture poput riže i pamuka uvelike ovise o padalinama koje su donosili monsoni. Uprkos ogromnim zemljoradničkim prostranstvima i velikom broju stanovnika, ruralni su dijelovi teško mogli napredovati. U posljednjih 40 godina ubrzani ekonomski rast, doprinio je razvoju industrije i tehnologije, te prometnuo Kinu kao vodećeg svjetskog izvoznika dobara.

Izvor: prilagođeni ulomci iz vlastitog diplomskog rada

Prilog 2. Radni list

Gradovima u lijevom stupcu pridruži odgovarajuće tvrdnje iz desnog stupca:

1) Shanghai (Šangaj)	a) prvo žarište pandemije COVID-19
2) Xianggang (Hong Kong)	b) nekadašnja britanska kolonija
3) Beijing (Peking)	c) "high-tech" grad
4) Wuhan	d) najmnogoljudniji grad
5) Shenzhen	e) glavni grad
6) Aomen (Macao)	f) kockarsko središte

Odgovori: 1d, 2b, 3e, 4a, 5c, 6f

Prilog 3. Pisano provjeravanje usvojenosti ishoda učenja

- Zašto Kina ima neravnomjernu naseljenost?
- Objasni aspekte demografskog programa *politika jednog djeteta*.
- Objasni prirodne i društvene faktore zbog kojih je Kina danas jedna od gospodarskih velesila.
- Usporedi ulogu Kine u svjetskom gospodarstvu s odabranim državama na svakom kontinentu.
- Na slijepoj karti upiši imena gradova označenih kružićima i brojevima.